

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

NARVA KOLLEDŽ
ÕPPEKAVA “KEELEÕPETAJA MITMEKEELSES KOOLIS“

Maarja Murutalu
VÄÄRTUSKASVATUS I KOOLIASTME KEELEKÜMBLUSKLASSIDES

Magistritöö

Juhendaja Nelly Randver

NARVA 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

Töö autori allkiri ja kuupäev

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE LÄHENEMINE VÄÄRTUSTELE	8
1.1. Mõisted väärtus, väärtushoiak, väärtushinnang, väärtuskasvatus	8
1.2. Väärtuskasvatust käsitlevad teooriad	9
1.3. Väärtuste liigid	12
1.4. Väärtuskasvatuse meetodid	16
1.5. Väärtuskasvatus koolis	18
1.6. Väärtuste kujundamine I kooliastme keelekümbelusklassides	22
1.7. Õpetaja väärtuskasvatuse kujundajana	24
2. EMPIIRILINE OSA VÄÄRTUSKASVATUS KEELEKÜMBLUSKLASSIDES	27
2.1. Uurimistöö eesmärk ja ülesanded	27
2.2. Uurimistöö metoodika ja andmete kogumise meetod	27
2.3. Uurimismeetodid	28
2.4. Uuringu valimi moodustamine	29
2.5. Uurimise läbiviimise ja analüüsi metoodika	30
3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS	32
3.1. Koolide dokumentatsiooni analüüs	32
3.2. Õpetajate intervjuude analüüs	34
3.3. Tulemuste arutelu ja järeldused	49
KOKKUVÕTE	55
RESÜMEE	57
KASUTATUD KIRJANDUS	58
LISAD	63
Lisa 1. Intervjuu õpetajaga	64
Lisa 2. Kooli I dokumentide analüüs	65
Lisa 3. Kooli II dokumentide analüüs	67
Lisa 4. Kooli III dokumentide analüüs	68

Lisa 5. Kooli IV dokumentide analüüs.....	70
Lisa 6. Kooli V dokumentide analüüs	72
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	74

SISSEJUHATUS

Väärtuskasvatust on uurinud paljud teadlased, nende seas Schihalejev (2012), Mitt (2012), Sutrop (2009) jt. Antud teema on aktuaalne, kuna tänapäeval pööratakse väärtuste kujundamisele suurt tähelepanu juba I kooliastmes. Väärtuskasvatus on aluseks lastele, kes hakkavad teadvustama ja aru saama, mis on õige ja mis on vale, järk-järgult suunavad ka õpetajad ja keskkond väärtuste kujunemisel. Väärtused kasvavad ajaga nii nagu inimeste ootused ja lootused. Kui juba I kooliastmes luuakse väärtustele tugevad alusteadmised, siis selle tulemusena kasvab ühiskonnas aktsepteeritav isiksus, kes peab lugu teada ümbritsevast keskkonnast ja inimestest. Uurimisprobleemiks on välja selgitada, kuidas edendatakse I kooliastme keelekümbelklassides väärtuskasvatust ja milliseid meetodeid ja põhimõtteid kasutatakse. Kuna keelekümbeluses on suur rõhk keele õppimisel, siis uuritakse, kuidas suudetakse edasi anda väärtuskasvatusega seotud aspekte või jääb kogu tähelepanu keele ja teadmiste omandamisele.

Eyer (2014) on öelnud, et me peaksime õpetama lastele väärtusi, kuna need on kõige tähtsamad ja tõhusamad aspektid, mida me saame neile nende õnne nimel pakkuda (Eyer 2014: 22). Kui laps siia maailma sünnib, siis on ta nagu valge leht, keda kujundavad teda ümbritsevad inimesed ja maailm. Me õpetame lapsi eristama õiget valest ning suuname neid tegema elus valikuid. Andes edasi lastele väärtusi, aitame neil maailma paremini mõista, teades, et oleme loonud aluse täisväärtusliku isiku kujunemiseks.

Lapse väärtused kujunevad juba varajases lapsepõlves teda ümbitseva keskkonna kaudu. Sealjuures kool ja õpetajad aitavad ning suunavad lapsi tegema otsuseid ja valikuid. Samuti on välja toodud põhikooli riiklikus õppekavas, et põhikool kujundab väärtushoiakuid ja- hinnanguid, mis on vajalikud igapäevaelus toimetulemiseks. Alusväärtustena tähtsustatakse üldinimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, õiglus, inimväärikus jne) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, austus emakeele ja kultuuri vastu, kultuuriline mitmekesisus, sallivus jne) (RÕK 2011).

Kool ja õpetaja on lapse väärtuste kujundajad kodu kõrval. Sutrop (2013) on öelnud, et iga õpetaja kui väärtuskasvataja peaks alustama omaenda väärtuste selgeksmõtlemisest. Kui me tahame anda edasi väärtusi ning toetada ka koduseid väärtusi, siis peaksime endale selgeks tegema, kas meie väärtused ühtivad kodu ja lapse omadega (Sutrop 2013: 33). Väärtused moodustavad osa kultuurist

ja ilmnevad inimeste keele, kommunikatsiooni ja tegevuse kaudu (Kraav 1998: 72). Väärtused aitavad ka lapsel omandatavat haridust paremini mõista, milleks seda vaja on ning mida teadmised talle hilisemas elus annavad.

Need väärtused, mida laps omandab lapsepõlves, mõjutavad tema suhtumist ümbritsevasse ka tulevikus. Väärtusi ja väärtushinnanguid ei pärita bioloogilisel teel, neid omandatakse ühiskonna vastastikuse mõju ja hariduse omandamise teel. Väärtused juhivad inimeste valikuid ja on otsuste langetamise kriteeriumiteks. Nad on seotud meie eesmärkidega ja on meie käitumismallide teadvustatud motiivid. Koolil on lapse väärtuste kujundamisel suur roll, sest seal veedab laps suurema osa oma päevast ning lapse väärtused kujunevad läbi teadmiste omandamise ja saadud teadmiste analüüsimise. (Vasama 2013: 41-43) Seepärast huvitab antud töö autorit, kuidas õpetaja avaldab mõju väärtuskasvatjana keelekümblusklassides ning kuidas mõjutab kool väärtustekandjana õpilasi. Väärtuskasvatus üksinda ei anna positiivseid tulemusi, vaid kõik sõltub sellest milliste meetodite ja lähenemistega panustatakse lapse arengusse.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada keelekümblusklasside õpetajate võimalused väärtuspädevuste kujundamiseks ja toetamiseks I kooliastmes, toetudes kooli dokumentide analüüsile ja õpetajatega läbiviidud intervjuude tulemustele.

Eesmärgist tulenevalt on magistritöös püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- Milliseid väärtusi ja kuidas edendab kool tervikuna?
- Missugused õppetegevused on õpetajate arvates efektiivsemad väärtuspädevuste kujundamisel?
- Milliseid meetodeid kasutavad õpetajad väärtuspädevuste kujundamisel õpilastes keelekümblusklassides?
- Kuidas kooli keskkond aitab kaasa väärtuskasvatuse kujundamisele keelekümblusklassides?
- Milline on õpetaja roll väärtuskasvatjana õppekasvatustöö läbiviimisel keelekümblusklassides?

Esimeses peatükis vaadeldakse teoreetilist lähenemist väärtustele, tuuakse välja väärtuse, väärtushinnangu, väärtushoiaku ja väärtuskasvatuse mõisted, väärtuste liigid ning

väärtuskasvatuse meetodid. Samuti on peatükis välja toodud väärtuskasvatus koolis, väärtuste kujundamine I kooliastme keelekümbelusklassides ning õpetaja roll väärtuste kujundajana.

Teine peatükk keskendub uurimistöö empiirilisele osale. Alapeatükkides kirjeldatakse uurimistöö eesmärki ja ülesandeid, käsitletakse uurimustöö metoodikat, valimit, tutvustatakse uurimisprotseduuri kirjeldust ning tuuakse välja andmetöötluse meetod.

Kolmandas peatükis analüüsitakse uuringu raames saadud tulemusi.

Neljandas magistritöö peatükis tuuakse välja uurimustulemuste arutelu ja järeldused.

Magistritööd koostades on järgitud eetika nõudeid ning ei eelistata ühte seisukohta teisele.

1. TEOREETILINE LÄHENEMINE VÄÄRTUSTELE

1.1. Mõisted väärtus, väärtushoiak, väärtushinnang, väärtuskasvatus

Sõna "väärtus" kasutus on lai, ent kõige levinuma määratluse kohaselt on väärtused soovide objektid, mis juhivad meie toimimist. Öelda, et mingi asi on väärtuslik, tähendab, et seda tahetakse omada, saada või teha. Seega on väärtused suhtelised, s.t nad on väärtused kellegi jaoks (Eetikaveeb 2020). Eesti keele sõnaraamatus on „väärtus“ kirjeldatud, kui asja, nähtuse või olendi positiivne või negatiivne tähendus inimese jaoks, mis suudab rahuldada inimese jaoks mingit tarvet (Eesti keele seletav sõnaraamat 2009: 488). Einike Pill ja Elo Maandi on oma artiklis välja toonud M. Rokeachi sõnastuse, mille kohaselt on „väärtus“ kestev uskumus, mis konkreetsetes käitumuslikus vormis või eksistensi lõppseisundina on isiklikult või sotsiaalselt eelistatud vastandlikule konkreetsele käitumuslikule vormile või eksistensi lõppseisundile (Pill, Maandi 1998: 18). Sama on toonud välja ka Mitt (2012), kes ütleb, et väärtused on kui inimese kindlad põhimõtted, ideaalid, veendumused ja käitumisprintsiibid ning käitumises väljenduvad need kui teatud sorti harjumused. Nad aitavad muutustes iseendaks jääda, pakuvad kindlustunnet ja aitavad rasked valikud lihtsamaks teha. (Mitt 2012: 6) Schihalejev (2011) käsitleb aga väärtusi, kui võimalikke soovide objekte, erisuguse tähtsusega ihaldatavaid eesmärke, mille väärtuseks võivad olla näiteks tervis, heaolu, meelerahu, osadus, sõprus, tunnustus, teadmised, aga ka ühiskondlikud väärtused nagu demokraatia, isamaa, sallivus, solidaarsus jne (Schihalejev 2011: 13).

Inimesel on väärtused, millesse ta usub ning mille järgi ta toimib, kuid teatud olukordade või asjade suhtes kujuneb inimesel välja väärtushoiak. Schihalejev (2011) kirjeldab väärtushoiakut kui seadumust käituda või toimida kindlal viisil. Eksisteerivad teadvustamata väärtushoiakud, mis väljenduvad inimese käitumisviisides, sündmuste valikutes ning nende hindamisviisides. (Schihalejev 2011: 13). Blackburn (2002) aga käsitleb väärtushoiakuid kui hinnangulist reageeringut mõnele nähtusele või teole, mille aluseks on tavaline uskumus (Blackburn 2002). Prentice toob välja, et väärtushinnanguid vaadeldakse ühe psühholoogilise konstruktsiooni osana. Nad reguleerivad inimese kohanemist sotsiaalsete korrapärasustega. (Prentice 2000) Lutt jällegi selgitab, et väärtushinnangud viitavad tavaliselt moraaliveertustele, kuhu alla võivad kuuluda uskumused ja standardid. Kindlasti on nad seotud inimese arusaamaga heast elust jm. Väärtushinnang näitab, mis on positiivne ja mis on negatiivne, vale või õige, ihaldusväärne või mitte. (Lutt 2008: 68) Ka Schihalejev kirjeldab väärtushinnanguid, kui isiku või grupi poolt antud

hinnanguid väärtustele – kas ja mis olukorras ning millistel tingimustel mingi väärtus on positiivne, negatiivne või neutraalne. Sellest lähtuvalt võtab inimene seisukoha, kas mingi tegevus või nähtus on hea või halb, lubatud või keelatud, oluline või ebaoluline, millegi saavutamine, selle poole püüdlamine või sellest hoidumine on vajalik indiviidile, grupile või ühiskonnale. Väärtushinnangud suunavad inimest tegema valikuid, kuid ei tee seda paratamatult – nad on pigem nõuandjad kui sundijad. (Schihalejev 2011: 13)

Väärtuskasvatuses, kui protsessis inimene õpib arutlema ja analüüsima nii enda kui ka teda ümbritsevate inimeste väärtusi (Heinsoo 2013: 6). Sutrop (2009) toob välja, et väärtuskasvatus on suunav protsess, mis aitab inimesel jõuda arusaamani, missugune ta tahab olla, milliseid eesmärke seada ja mille nimel elada. Samuti on Sutrop välja toonud, et väärtuskasvatus, kui protsess jaguneb etappideks. Esimeses etapis saab õpilane teadlikuks oma väärtustest ja võrdleb enda väärtusi teiste omadega. Teine etapp sisaldab väärtuste reflekteerimist ehk mõtisklemist selle üle, mida ja miks ta väärtustab, missugused väärtused mida endaga kaasa toovad nii endale kui ka tervele ühiskonnale. (Sutrop 2009: 11-12)

Mõistele väärtus puudub ühtne definitsioon, sest iga autor kirjeldab antud mõistet erinevalt. Võib öelda, et väärtuseid saab nimetada kui üleüldiseid norme ja uskumusi, mille poole püüeldakse ja mis pakuvad inimesele turvatunnet. Väärtused väljenduvad iga inimese eesmärkides, tegudes ja uskumustes. Väärtushoiaku puhul on autorid jäänud sarnastele arvamustele, kus antud mõiste kirjeldab inimese reageeringut millelegi või kellelegi, väljendudes kindlates käitumisviisides. Väärtushinnagu mõiste puhul toovad autorid ühiselt välja, et tegemist on hinnanguga väärtustele, olles halb või hea, positiivne või negatiivne ning millet lähtuvalt võtab inimene seisukoha tegevuse või nähtuse kohta.

1.2. Väärtuskasvatust käsitlevad teooriad

Väärtuskasvatust käsitlevaid teooriaid on vaatluse alla võtnud Rokeach (1973), Schwartz (1994), Piaget (1970) ja Kohlberg (1969). Igal inimesel on omad arusaamad väärtustest, mille järgi elatakse ning millest igal autoril on oma lähenemine väärtustele.

Rokeach ja Schwartz nimetasid oma teooriat alusväärtuste teooriaks.

Rokeachi väärtuste määratlus põhines väärtuste kontseptsioonil inimese väärtustest, mitte objekti väärtuste kontseptsioonist. Võttes arvesse määratlust, Rokeach selgitas, et väärtus on ettekirjutuslik veendumus, mille kohaselt peetakse mõnd käitumisviisi või eksisteerimise lõppjärku soovitavaks ja eelistatavaks. (Gau 2007: 44-46) Samuti tõi Rokeach (1973) välja, et kui väärtused oleksid täiesti stabiilsed, oleksid individuaalsed ja sotsiaalsed muutused võimatud. Kui väärtused oleksid täiesti ebastabiilsed, oleks inimese isiksuse ja ühiskonna järjepidevus võimatu. Igasugune inimväärtuste kontseptsioon, kui see soovib olla viljakas, peab suutma arvestada nii väärtuste püsiva iseloomu kui ka muutuva iseloomuga. (Rokeach 1973: 5-6) Rokeach on jaganud väärtused instrumentaalseteks väärtusteks (*mode of conduct ehk instrumental values*), need on väärtused, mis on vahendid soovitava lõppseisundi saavutamiseks ehk nii öelda vahendväärtused (näiteks ausus, kohusetunne) ja terminaalsed väärtused (*end-state of existence ehk terminal values*), mille poole püüeldakse olemasolu lõpp-protsessina. Lõppväärtusteni jõutakse just nende eneste pärast. Need kahte liiki väärtused on teineteisest erinevad nii hulga kui ka kestvuse poolest ning jagunevad veel omakorda alaliikideks. Rokeach tõi ka välja viis peamist väärtusi iseloomustavat külge, mille järgi väärtus on kestav: uskumus, viide käitumisviisile või eesmärgile elus, nii eelistus kui ka arvamus, individuaalse või sotsiaalse eelistuse alge. (Rokeach 1973: 7-9)

Schwartz (1994) on väitnud, et väärtus on soovitud lõppseisundi või käitumisega seotud uskumus, mis ületab konkreetset olukorrad, suunab valikut või käitumist, hindab inimesi ja sündmusi ning seab väärtuste prioriteetsuse süsteemi moodustamiseks prioriteedid teiste suhtes (Schwartz 1994). Schwartzi väärtusteteooria põhineb paljuski Rokeachi väärtusteteooriale, kuid ta on seda oluliselt laiendanud. Schwartz toob välja, et väärtusstruktuuri üheks aluseks on asjaolu, et mis tahes väärtuse taotlemisel on tagajärjed, mis on vastuolus mõne väärtusega, kuid on kooskõlas teiste väärtustega. (Schwartz 2012: 8) Väärtuseid kasutatakse kultuurirühmade, ühiskondade ja üksikisikute iseloomustamiseks, muutuste jälgimiseks ajas ning hoiakute ja käitumise motivatsiooniliste aluste selgitamiseks. Schwartzi teooria käsitleb põhiväärtusi, mida inimesed tunnevad kõigis kultuurides. Schwartz tuvastas kümme motiveerivalt erinevat tüüpi väärtusi ja täpsustas nende vahelised dünaamilised suhted. Ta toob välja, et väärtusstruktuuride erinevused rühmade lõikes viitavad huvitavatele erinevustele selles, kuidas need rühmad oma arusaama maailmast korraldavad. Mõni väärtus on vastuolus (nt heatahtlikkus ja võim), teised aga ühilduvad (nt ühtesobivus ja turvalisus). Väärtuste "struktuur" viitab nendele konfliktide ja väärtuste

ühilduvuse suhetele. Kuigi väärtuste olemus ja nende struktuur võivad olla universaalsed, erinevad üksikisikud ja rühmad olulise suhtelise tähtsuse poolest, mida nad väärtustele omistavad. See tähendab, et üksikisikutel ja rühmadel on erinevad väärtusprioriteedid või hierarhiad. (Schwartz 2012: 3)

Kognitiivne käsitlus toetub Jean Piaget' kognitiivse ja Lawrence Kohlbergi moraalse arengu teooriatele, mille kohaselt moraalsus areneb kindla loogika kohaselt. Kognitiivne käsitlus eeldab, et on olemas universaalsed moraalsed printsiibid, mis sõltuvad konkreetsetest lahendustest olenevalt keskkonnast ja situatsioonist ning neid rakendatakse vastavalt indiviidi moraalsele arengule. Kognitiivse arengu moraaliõpetusest lähtuvalt pole oluline otsus ise, vaid see, kuidas see vastu võetakse. Selle käsitluse järgi ei ütle õpetaja õpilastele, mis on õige või väär, vaid julgustab õpilasi tegema teadlikke ja kaalutletud väärtuspõhiseid otsuseid ning arutlema moraaliküsimuste üle. Siin kasutatakse sageli meetoditena väärtusdilemmasid sisaldavaid elulähedasi või hüpoteetilisi situatsioone, mida arutatakse väikerühmades. Õpetaja suunab küsimustega õpilasi mõtlema keerulisemates moraalse arutluse kategooriates, arvestama laiemate huvide ja enamate nüanssidega. Õpilastele pakutakse diskussiooni käigus alternatiivseid lahendusi, mis peaksid juhtima neid mõtlema kõrgemates kategooriates, samas ei ole vaja jõuda nii õelda õige lahenduseni. Niisuguse käsitluse eelduseks on, et väärtushinnangud põhinevad kognitiivsetel kontseptsioonidel. (Schihalejev 2011: 23-24)

Parder ja Hirsnik (2020) selgitavat, et väärtuskasvatustest saab välja tuua kolm peamist suunda, nendeks on ratsionalistlik kõlbluskasvatus, iseloomukasvatus ja integreeriv eetiline kasvatus (Parder, Hirsnik 2020: 246).

Ratsionalistlikus kõlbluskasvatuses rõhutatakse otsustaja sõltumatust ja refleksiooni vajalikkust ning peamiseks meetodiks on arutlus. Õpetajal puudub väärtushinnangute monopol, ta on pigem arutluse juhtija. (Schihalejev 2011: 22) Ka Sutrop (2009) on välja toonud, et ratsionaalse väärtuskasvatuse filosoofiliste juurte aluseks on deontoloogiline eetika, mis peab oluliseks üldiste põhimõtete omandamist, oma kohustuste mõistmist ja reeglite järgi toimist. Antud mudelis toimivad õpetajad kui õpilaste arengu edendajad, pakkudes neile välja teatud tegevusi, näiteks moraalkonfliktide üle arutlemist oma eakaaslaste ringis või narratiivpedagoogika tuntud meetodit, mis pakub võimaluse moraalse vaatepunkti vahetamiseks. (Sutrop 2009: 59-60)

Iseloomukasvatuse teoreetiliseks tuumaks on avar käsitlus inimese kõlblusmeelest, millel on nii teadmuslik, tundmuslik kui ka käitumuslik mõõde. Mure ühiskonda tabanud eetilise kriisi pärast on moodsa iseloomukasvatuse lähtekohaks. Noori on vaja tänapäeval toetada, sest tänapäeval loomulik areng ei taga enam kõlbelise karakteri väljakujunemist. (Pöder, Sutrop, Valk 2009: 16-17) Schihalejev toob välja, et iseloomukasvatuses rõhutatakse just käitumuslikku mõõdet ning vajadust luua õpilastele võimalusi tegutseda kokkulepitud väärtuste kohaselt. Väärtused pole selle käsitluse kohaselt ei ühiskonnas ega üksikisikus, vaid nende interaktsioonis. Hooliv inimene kasvab ainult hoolivas kogukonnas. (Schihalejev 2011: 24)

Sutrop rõhutab, et väärtuskasvatus on protsess, mille esimesel etapil saab õpilane teadlikuks oma väärtustest ja võrdleb enda väärtusi teiste omadega. Teisel etapil hakkab ta oma väärtusi reflekteerima, mõeldes järele selle üle, miks ta just neid asju väärtustab ja mida nende väärtuste järgi elamine kaasa toob nii talle endale, ühiskonnale kui ka keskkonnale tervikuna. (Sutrop 2013: 58) Schihalejev leiab, et integreerivas väärtuskasvatuses rõhutatakse mõistmisel rajaneva asjatundlikkuse arendamist, kasvatuse koostoimelisust ja inimloomuse koostöisusele suunatust. Samuti rõhutatakse, et autentne väärtuskasvatus peab hõlmama nii emotsionaalset, kognitiivset kui tegevuslikku dimensiooni. (Schihalejev 2011: 27)

Väärtuskasvatust käsitlevaid teooriad on palju, kuid iga teooria keskendub väärtuskasvatuse edendamisele erinevate tegevuste läbi, mis aitavad õpilasel leida ja tõsta teadlikust oma kujunevatest väärtustest. Läbi ratsionaalse kõlbelise kasvatuse saab õpilane ise enda tegevust reflekteerida ja jõuda vajalikke arusaamadeni, omandada üldised põhimõtted, mõista oma kohustusi ja toimida reeglite järgi, kus nii õpetaja kui ka õpilane on arengu edendajad, pakkudes selleks välja erinevaid toetavaid tegevusi. Iseloomukasvatuses rõhutakse käitumusliku mõõdet ning antakse võimalus tegutseda kokkulepitud väärtuste kohaselt. Antud käsitluses on väärtused vastastikmõjus. Uurimustöö uurimuslikus osas toetutakse Rokeachi ja Schwartzi teooriatele.

1.3. Väärtuste liigid

Säre (1998) on öelnud, et inimese psüühikas moodustavad väärtused ühtse struktuuri ning on võimalik eraldada võrdlemisi muutumatuid väärtusgrupe. Inimestel tekivad kindlad väärtused, mis panevad inimese vastavalt käituma ja tekivad eelistused erinevates valdkondades. (Säre 1998: 164-178) Iga inimene väärtustab erinevaid asju, mõne jaoks on tähtis karjäär ja raha, samas kui

teine väärtustab pere ja pere heaolu. Sarnaselt väärtustab mõni hariduses teadmisi ja nende kinnistamist, samas teine jällegi ei keskendu teadmiste saamisele, vaid hinnetele.

Väärtuseid on mitut tüüpi ning neid liigitatakse erinevalt. Sutrop (2013) on liigitanud väärtusi järgmiselt:

- sotsiaal-poliitilisteks (vabadus, sallivus, õiglus, õiguspõhine, kultuuriline mitmekesisus, võrdõiguslikkus, keel, patriotism, rahvuslus, demokraatia jt),
- esteetilisteks (ilu, kunst),
- bioloogilis-füüsilisteks (elu, tervis, keskkond jt)
- moraalsed (ausus, headus, töökus, hoolivus, lugupidamine, väärikus jt). (Sutrop 2013: 201)

Pöld (1993) on öelnud, et kui me püüame selgusele jõuda, milliseid väärtusi tuleks tähelepanu alla võtta kasvatuses kitsamas mõttes, siis peaks nad paigutama omavahel järjekorda. Ta on selleks välja toonud järgmised väärtused ning need on järjestatud järgnevalt:

- 1) vitaalsed väärtused, mis on seotud inimese kehalise tervisega. Tähtsaks juhtijaks hügieen, mida ei saavutataks ilma kasvatuseta, teatavate harjumusteta, teadmisteta, järelemõtlemiseta, enesekontrollita ja teiste ees vastutustunde omandamiseta;
- 2) tehnilis-majanduslikud väärtused ehk asjaväärtused. Nende puhul on oluline kasulikkuse põhimõte. Majanduse ja tehnika mõte on pakkuda inimesele vajalikke abinõusid eesmärkide saavutamiseks. Juhtivaks põhimõtteks on võimalikult vähese jõukuluga saavutada võimalikult palju;
- 3) tunnetuslikud väärtused on loogika, teadmised ja mõtlemise areng. Kõik need on seotud õpetusega. Loogika on süstemaatiline teadus mõtetest, tema ülesandeks on tunnetada mõtete liike ja olemust, saada aru, kuhu need kuuluvad, millele toetuvad, uurida nende mõtete ülesehitust ning leida, mille puhul neid kasutada;
- 4) esteetilised väärtused, mis kasvatuses leiavad rakendust suuremal määral läbi mängu. Fookuses on kunstilise ja isikliku stiili väljakujunemine. Siin avaldub vaba fantaasia looming, olemus sisaldub tegevuses, mis võetakse ette enese pärast;

- 5) õiguslikud väärtused, mis määravad vahekorrad ühiskonnas kaitsmaks ühiskonna huve. Õigus sisaldab enesesundi ja kasutab enese maksmapanuks võimu. Piirid määrab kõlblus, inimesed teevad kõlblise tunde mõjul seda, mis on õige;
- 6) eetilised väärtused, mille aluseks võib lugeda absoluutse eetika, mis seab ja teeb kohustavaks normid, mis maksavad igal ajal ja üldiselt. See ei tule meile bioloogilisel teel, vaid on kättesaadav filosoofilise mõtlemise teel;
- 7) usulised väärtused, mis annavad elule mõtte. Religioon on vajalik inimeseks saamiseks. See annab julgust, kindlust, teadvust, et elu väärib elamist ning sellel on tähendus. (Pöld 1993: 24-40).

Eetilised ja usulised väärtused on Pöld (1993) kirjeldanud ja lahti kirjutanud sügavamalt. Kõige tähtsamaks on ta pidanud eetilisi väärtusi. Usuliste väärtuste kohta on ta täheldanud, et need annavad elule mõtte ja ei ole muust tuletatavad ehk nendest saab kõik alguse. Need on kõrgemad väärtused.

Schwartz ja Rokeach pidasid mõlemaid väärtusi kriteeriumiteks, mida inimesed kasutavad oma tegevuste põhjendamiseks (Gau 2007: 45-46).

Tabel 1. Schwartzi väärtuste tüübid

1987 aasta versioon	1992 aasta versioon
Nauding	Hedonism
Turvalisus	Turvalisus
Saavutus	Saavutus
Enesejuhtimine	Enesemääratlemine
Prosotsiaalne	Heatahtlikkus
Piirav vastavus	Vastavus
Küpsus	Kõikehõlmavus
	Võim
	Traditsioon
	Stimulatsioon

Andmed: Examining the Values Associated with Spectator Sports and the Relationships Between the Values and Sport Spectator Behavior 2007. L.-S. Gau

Tabel 2. Rokeachi väärtused

Instrumentaalväärtused	Lõppväärtused
Ambitsioonid	Mugav elu
Salliv	Põnev elu
Suutlik	Saavutustunne
Rõõmsameelne	Rahulik maailm
Rikkumatu	Ilumaalim
Julge	Võrdsus
Andestav	Perekonna turvalisus
Abivalmis	Vabadus
Aus	Õnn
Fantaasiarikas	Sisemine harmoonia
Iseseisev	Küps armastus
Intellektuaalne	Rahvuslik julgeolek
Loogiline	Nauding
Armastav	Lunastus
Sõnakuulelik	Eneseaustus
Viisakas	Sotsiaalne tunnustus
Vastutustundlik	Tõeline sõprus
enesekontrollitud	Tarkus

Andmed: Examining the Values Associated with Spectator Sports and the Relationships Between the Values and Sport Spectator Behavior 2007. L.-S. Gau.

Väärtusi on võimalik jagada kaheks suureks grupiks. Rokeach (1973) leidis, et need grupid oleks instrumentaalväärtused ehk käitumisviisid ja terminaalväärtused, mille sünonüümiks on lõppsiht. Ta leidis, et terminaalväärtusi saab jaotada 18-ks ning nende saavutamiseks kasutatakse 18 instrumentaalväärtust. Terminaalväärtusi saab jaotada sotsiaalseteks ja personaalseteks. Sotsiaalseteks väärtusteks võib pidada ühiskonnakeskseid väärtusi, näiteks võrdsus ja rahu maailmas. Schwartz jõudis arusaamani, et on olemas 10 põhiväärtust, milleks on avastamine, enesemääratlemine, stimulatsioon, saavutus, hedonism, võim, turvalisus, heasoovlikkus, traditsioon ja kõikehõlmavus. Samuti järeldas ta, et väärtused on tegevused, mis on eluliselt vajalikud ning kognitiivsete komponentidega seotud. (Gau 2007: 44-46)

Autorid on väärtusi liigitanud erinevalt ning on välja toonud, et igal inimesel tekivad kindlad väärtused, mis paneb inimese tulenevalt tema väärtustest vastavalt mõtlema ja käituma. Sutrop (2013) on liigitanud väärtusi sotsiaal-poliitlisteks, esteetilisteks, bioloogilis- füüsiliseks ja moraalseks. Pöld (1993) toob välja vitaalsed, tehnilis-majanduslikud, tunnetuslikud, esteetilised, õigluslikud, eetilised ja usulised väärtused ning peab nendest kõige tähtsamaks eetilisi ja usulisi väärtusi, pidades neid kõrgemateks väärtusteks. Gau (2007) toob välja, et Schwartz ja Rokeach

pidasid mõlemaid väärtusi kriteeriumiteks, mida inimesed kasutavad oma tegevuste põhjendamiseks. Antud töös toetutakse Schwartzi ja Rokeachi teooriale.

1.4. Väärtuskasvatuse meetodid

Väärtusõpetuses ja kõlbelise kasvatuse käibivate tõekspidamiste ning meetodite analüüs toob esile vähemalt neli põhimõtteliselt erinevat lähenemist väärtuste kujundamisele:

- otsene väärtuste õpetamine,
- selgitamine ja analüüs,
- väärtuste analüüs moraalsete lahkkeliliste situatsioonide lahendamiseks,
- klassi- ja koolielu osalusdemokraatia normide järgi korraldamine. (Krull 2018: 143)

Huitt (2004) on välja toonud, et meetoditena kasutatakse väärtuste kujundamisel rollimänge, simulatsioone, reaalseid või väljamõeldud olukordade süva-eneseanalüüsi, tundlikkustegevusi või tunniväliseid tegevusi (nt klassiõhtu). Põhiline on see, et väärtusprobleemide analüüs ja otsuste langetamine peab toimuma kooskõlas reaalse elu normide ja sündmustega. Eesmärgiks on tutvustada õpilastele ühiskonnas tähtsaks peetud väärtusi. (Huitt 2004).

„Selitamine“ tähendab selgineda laskmine ehk õpilasel on võimalus endal välja selgitada väärtuskasvatusest tulenevad isiklikud väärtused. Väärtuste selitamisel kasutatakse meetodeid, mis suunavad võimaluste seast valikute tegemist, eneserefleksiooni ja oma väärtushinnangute sõnastamist. Meetoditena kasutatakse mitmesuguseid eneseanalüüsi harjutusi väikestes rühmades, intervjuusid, muusikat ja kunsti, empaatiavõime harjutamiseks rollimänge, arutelusid, dilemmasid, kuulamistehnikat ja simulatsioone. (Schihalejev 2012: 16-17) Väärtuste seilamise (ingl *value clarification*) meetod on USA-s 1970-ndatel aastatel alguse saanud meetod, kus õpilastele ei öelda ette, kuidas nad käituma peavad ja mis on õige, vaid õpetaja suunab õpilaste arutlusi ja tegevusi, hoolitsedes selle eest, et oleksid kaetud erinevad vaatenurgad ning õpilane oskaks näha asju mitte ainult läbi enda huvide seisukoha, vaid olla ka erapooletus rollis. Õpetaja ei anna seejuures selle kohta mingit tagasisidet ega hinnangut, kas antud väärtused on õiged, sest eeldatakse, et õpilane jõuab ise oma väärtuste sobivuses selgusele. (Sutrop 2009: 60)

Iseloomukasvatus (ingl *character education*) on väärtuskasvatuse meetod, mis seab esiplaanile isiksuse tervikliku arengu. Keskendutakse õpilase iseloomuomaduste kujunemisele, sellisel puhul peab olema kokkulepitud milliseid iseloomuomadusi õpilastes kujundatakse. Iseloomukasvatuse teooria seab esiplaanile tunnustamise ja positiivse kogemuse saamise heast käitumisest. Antud meetodi puhul on fookus tegutsejal ja tema iseloomul. Selleks, et sisseharjutatud käitumiskalduvused saaksid tekkida, on vaja luua sobivad tingimused ja praktiseerimise võimalused. Kogu kooli keskkonda käsitletakse kui väärtusruumi, mille erinevad elemendid (koolis valitsevad sotsiaalsed suhted, sh viis, kuidas õpetajad õpilasi kohtlevad, õpilaste eneseteostuse võimalused, õppekava, tunnis käsitletavat teemat, õpetamisstrateegiad, viis, kuidas hinnatakse õpilaste edasijõudmist, kooli traditsioonid, ühistegevus) avaldavad mõju õpilaste iseloomu kujunemisele. Kuna tähtis on ka moraalsete eeskujude olemasolu, siis õpetajast saab antud kontekstis väärtuskasvatuse võtmeisik. (Sutrop 2009: 59) Ameerika Ühendriikide haridusministeerium defineerib iseloomukasvatust järgmiselt: iseloomukasvatus õpetab harjumuspäraseid mõtte- ja tegevusviise, mis aitavad inimestel elada ja koos töötada teda ümbritsevate kogukondadega ning riigi kodanikuna. See on õppimisprotsess, mis võimaldab õpilastel ja täiskasvanutel koolikogukonnas tegutseda vastavalt eetilistele väärtustele, milleks on austus, õiglus, kodanikuvoorused, vastutunne enda ja teiste ees ning oskab neid väärtusi mõista ja neist hoolida. Need on terve ühiskonna alustaladeks. (Schwartz 2013: 49)

Väärtuste juurutamine või siis sisendamine (ingl *inculcation*) on tõenäoliselt kõige traditsioonilisem kõlbluskasvatuse vorm. Antud meetodi puhul rõhutatakse ühikondlike väärtuste ja harjumuste otsest õpetamist. Siin ei reflekteerita väärtuste üle, vaid juurutatakse neid. Eesmärgiks on, et õpilane võtab omaks kindlaid väärtushinnanguid ning käitub vastavalt ette antud normidele ja standarditele. Läbi normatiivsete lähtekohtade jõutakse väärtusküsimustes eesmärkideni. Tagasisidestamiseks kasutatakse nii karistusi kui ka tunnustamist, samuti peetakse oluliseks õpetajate eeskuju järgimaks seda, mida õpetatakse. (Schihalejev, Jung 2012: 15-16)

Kognitiivne käsitus (ingl *cognitive-developmental approach*) keskmes on põhjendamine. Tähtis pole milline otsus vastu võetakse, vaid kuidas seda põhjendatakse. Õpetaja on pigem julgustaja rollis, julgustades neid arutlema moraaliküsimuste üle ning tegema kaalutletud ja teadlikke väärtuspõhiseid otsuseid, andmata hinnanguid, mis on õige või väär. Kognitiivse lähenemise puhul on keskseks meetodiks arutelu väikestes rühmades, mille alustuseks peetakse väärtusdilemmat

sisaldavat elulähedast või hüüpoteetilist lugu. Eesmärgiks on juhtida õpilasi moraalseid valikuid sügavamalt ja laiapõhjalisemalt analüüsima, kuid samas ei ole vajadust jõuda nii õelda õige lahenduseni. (Schihalejev, Jung 2012: 18)

Tabel 3. Ülevaade väärtuskasvatuse käsitlusest

	Kust väärtused on pärit?	Domineeriv dimensioon	Eesmärk	Põhiline voorus
Juurutamine	Ühiskonnast/pühakirjast	Tegutsemine	Järgib norme ja reegleid	Sõnakuulelikkus
Väärtuselitus	Inimesest	Tunded	Teab, mida hindab	Eneseteadlikkus
Kognitiivne	Ühiskond annab võimalused, inimene teeb valikud	Põhjendamis- oskus	Oskab oma valikud põhjendada	Õiglus
Iseloomu- kasvatus	Ei ühiskonnas ega indiviidis, vaid nende interaktsioonis	Tegutsemine	Lapse arengut toetava keskkonna loomine	Hoolivus

Andmed: Väärtuskasvatus õpetajakoolituses 2011. O. Schihalejev

Erinevate meetodite valik aitab õpilastel väärtuseid efektiivselt ja maksimaalselt omandada, seda saab teha läbi arutlemise, argumenteerimise, rollimängu ja luues reaalsest elust võetud olukordade läbimängimist. Õpetaja on väärtuskasvatuse põhiline läbiviija, kes valib selleks vastavad meetodid ja tegevused. Meetodid annavad õpilasele võimaluse saada aru oma väärtushinnangutest, samuti mõista teiste omasid, neid omavahel võrrelda ja teha õigeid väärtusotsuseid.

1.5. Väärtuskasvatus koolis

Koolis kui organisatsioonis omaks võetud väärtused annavad koolile oma näo (Krips 2011: 316). Krull on öelnud, et kõrvuti kõlbelise kasvatusena pööratakse tänapäeval koolis üha rohkem tähelepanu kooli rollile väärtuste kujundamisel (Krull 2018: 143). Sutrop toob artiklis „Kool kui noorte väärtuste kujundaja“ välja järgmise: selleks, et koolis tehtav väärtuskasvatus oleks edukas, peab kool arvestama, et muutustega ühiskonnas. Lisaks hariduse eesmärkidele peaksime ka läbi mõtlema, millist ja milliste väärtushinnangutega inimest soovime kasvatada. Eelduslikult sellist inimest, kelle väärtushinnangud on paigas, kuid mitte ükskõik millised väärtushinnangud, vaid sellised, mis aitavad kasvada targaks ja heaks inimeseks. Hea inimene on see, kes järgib selliseid üldinimlikke moraalseid väärtusi, mis viivad meid sotsiaalsete väärtusteni, mis omakorda võivad olla rahvuslik-kultuurilised (nt keel, kultuurilooming, pärimus, kombed) või liberaalsele demokraatialle omased ühiskondlikud väärtused (nt vabadus, rahu, demokraatia, õigus, solidaarsus, vastutus, sallivus). Peaksime vaid mõtlema, missuguses maailmas me tahame elada. Teadmised on väga olulised, ent teadmised on väga tihedalt seotud väärtustega ja elus peame sageli tegema valikuid

erinevate väärtuste vahel. Kooli ülesanne on anda õpilastele oskust väärtusi märgata ja nende vahel valimist põhjendada. (Sutrop 2008)

Põhikooli riikliku õppekava järgi peab kool kujundama väärtushoiakuid ja -hinnanguid, mis on õpilase isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoitumise aluseks. Õppekavas oluliseks peetud väärtused tulenevad Eesti Vabariigi põhiseadusest, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonist, lapse õiguste konventsioonist ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. Alusväärtustena tähtsustatakse üldinimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus). Põhikool toetab põhiliste väärtushoiakute kujunemist. Õpilane mõistab oma tegude aluseks olevaid väärtushinnanguid ja tunneb vastutust tegude tagajärgede eest. Esimeses kooliastme kohta on riiklikus õppekavas väljatoodud samuti väärtused (lugupidamine, austus, hoolivus, sallivus), mis õpilane peaks omandama esimese kooliastme läbimise lõpuks. (RÕK 2011)

Väga tähtis on, et väärtused oleks selgelt sõnastatud ja kõigile arusaadavad. Väärtusi ja väärtushinnanguid ei pärita bioloogilisel teel, neid õpitakse vastastikuse mõjul ja hariduse abiga (Vasama 2013: 41). Laps sünnib siia ilma puhta lehena, tema kujundajaks on teda ümbritsev maailm. Mitt (2012) on öelnud, et väärtused ei ole meile sündides kaasa antud, need tulevad meile ümbritsevast keskkonnast – kultuurist, ühiskonnast, perekonnast, lasteaiast ja koolist. Välja on toodud neli E-d ehk siis neli peamist viisi kuidas laps väärtusi omandab:

- *Expectation* ehk ootused, täiskasvanu hoiak lapse suhtes, kui last koheldakse väärikalt, siis ta ka käitub nii.
- *Example* ehk eeskuj, näidis. Laps jäljendab väga palju end ümbritsevaid eeskujusid. Mõju on tugevam, mida positiivsem on lapse suhtumine jäljendavasse.
- *Exhortation* ehk veenmine, õhutamine. Ümbritsevad inimesed loovad lapse sisemise hoiaku.
- *Experience* ehk kogemus on see kui laps õpib ise väärtusi läbi praktiliste kogemuste. (Mitt 2012: 10)

Õppe- ja kasvatustöö lähtub teatud väärtustest, kuid tihti on eesmärgid selgelt sõnastamata ja vahel ka teadvustamata nii riiklikul kui üksikisiku tasemel (Laanemets 2009: 247). Väga tähtis on väärtuste kirjapanemisel kaasata kõiki osapooli ehk siis juhtkonda, õpetajaid ja personali. Väärtuskasvatus oleneb väga kooli õppekasvatustöö olukorrast. Seega on raske ette kirjutada kindlaid reegleid ja mudeleid, mis kõigis koolides soovitud tulemusteni jõudmiseni kaasa aitaksid. Arvestama peab konkreetse kooli, õpilaste ja õpetajatega. (Valk 2009: 183) Õhustik, mis koolis valitseb, olgu sõbralik või vaenulik, on oluline ja võimas väärtushoiakute kujundaja (Schihalejev 2011).

Viljakandev väärtuskasvatus eeldab usaldust ja koostööd õpetajate, koolijuhide, lapsevanemate ja õpilaste vahel. Tähtis on, et väärtuskasvatust ja selle olulisust mõistetakse ühtemoodi ning arutletakse selle seose üle õppekavaga. Väärtused integreeritakse erinevatesse ainekavadesse, pööratakse tähelepanu nn varjatud õppekavale ja tunnivälisele tegevusele, eraldatakse väärtustega tegelemiseks piisavalt aega ning töötatakse välja tagasisidestamise ja hindamise alused. (Sutrop, Harro-Loit, Jung 2013: 200) Sutrop on öelnud, et väärtusvalikuid peegeldab juba see kuidas ja mida me õpetame (Sutrop 2013: 16).

Kui kool teadlikult loobub kõlbeliste põhiväärtuste õpetamisest, leides, et kellelgi ei ole õigust mõjutada teise inimese väärtushinnanguid ega püüagi süveneda probleemide olemusse, rääkimata aktiivsest tegevusprogrammist ja igakülgsest tagasisidest, on tulemuseks tõeline eetiline kriis (Talts 1998: 37). Haridus ei tähenda ainult teadmiste edasiandmist, vaid ka inimese kujundamist ja kasvatamist. Väärtuskasvatus peaks koolis ette valmistama noort inimest oma väärtuste ja valikute üle arutlema, mitte ainult häid käitumistavasid järgima (Sutrop 2013: 50-57).

Vasama (2013) toob välja, et need väärtused, mida ühiskond on heaks kiitnud, on koolil õigus õpetada ja peab neid olulisteks väärtusteks, mille poole tuleb püüelda. Kool tegutseb väärtuste alusel ja vahendab neid ning ühiskonnas on tal väärtuste vahendajana äärmiselt tähtis roll, sest kool on omamoodi väärtuskooslus. (Vasama 2013: 43)

Sarkomaa (2009) toob välja, et väärtuste edasikandmine ühelt põlvkonnalt teisele on ühiskondlikus plaanis üks kooli tähtsamaid ülesandeid. Milliseid väärtusi me lastele ja noortele edasi anname, sellise tuleviku me saame. (Sarkomaa 2009: 26) Edukas väärtuskasvatus eeldab kogu koolipere, õpilase ja perekonna vastastikust usaldust ning koostööd. Hoiakute kujundamise võtmeisik on

õpetaja, kelle ülesanne on pakkuda isiklikku eeskujut, toetada õpilaste loomupärast soovi enda identiteedis selgusele jõuda ning pakkuda sobiva arengukeskkonna kaudu tuge erinevates rühmades ja kogukondades ning kogu ühiskonnas aktsepteeritavate käitumisharjumuste väljaarenemiseks. (RÕK 2011)

Muutuvas maailmas muutub just kooli tähendus ühiskonnale vajalike ühishäärtuste kujundamisel üha suuremaks (Lukas 2009: 16). Haridus mõjutab ja peegeldab ühiskonna väärtust ja seda, milline ühiskond me tahame olla (Haydon 2006: 6). Krips (2011) on öelnud, et kasvatusprotsess koolis ei tähenda väärtustest rääkimist, neid tegelikult jälgimata, vaid kogu koolikollektiivi hõlmavat tegutsemistavade kogumit (Krips 2011: 319). Organisatsiooni väärtusi kujundatakse aastatega, ning seda protsessi mõjutavad tugevalt nii juht, mitmed sündmused kui ka keskkonnatingimused. Kui organisatsioonis ollakse olulistes väärtustes ühisel meelel, siis saab öelda, et seal kehtib keskne väärtustesüsteem. (Siivet 2009: 301) Kool on organisatsioon, kus tekivad väärtused pika aja jooksul, toimuvad erinevad muutused ja juurutamised. Krips (2005) on välja toonud ja positiivseks pidanud seda, et väärtused kujundamine koolis toimub koostöös terve kooliperega ning just läbi teadlike tegevuste. Eelkõige tähendab see ka kõigi kooli töötajate ja õpilaste jaoks ühisele arusaamisele jõudmist. (Krips 2005: 54-57) Sutrop (2017) toob välja, et teadmiste omandamise kõrval on oluline oskuste ja väärtushoiakute kujundamine. Kooli ülesanne on aidata kaasa pädevuste ja isikuomaduste kujunemisele, mida on ühiskonnas väärtustatud, et oleks võimalik elada õnnelikku elu sidusas ühiskonnas. (Sutrop 2017: 10) Tõhusate pedagoogikate rakendamine on kõige olulisem tegur, mis mõjutab väärtuskasvatuse edukust kogu koolis, eriti see, mil määral on töötajatel juurdepääs kvaliteetsele professionaalsele arengule. Väärtuste mõistmine on keeruline ja nõuab juhtidelt ja õpetajatelt koostööd. (Scalfino 2005: 13)

Keelekümbluskoolis ja -klassides saab omandada koduse keele ja Eestis elamiseks olulise eesti keele ning osaleda klassi- ja koolivälistes ettevõtmistes, mille kaudu õpitakse väärtustama erinevaid traditsioone ning kultuuripraktikat. (Soll 2016: 16) Väärtuskasvatuse edendamiseks keelekümblusklassides saab kool luua õpilastele turvalise õpikeskkonna, kus õpilane julgeb ennast väljendada ning on loodud soodsad tingimused nii teadmiste omandamiseks kui ka väärtuste kujunemiseks. Läbi erinevate kooliürituste saab õpilasele tuua erinevaid kultuure ja nende traditsioone, et õpilane väärtustaks ja austaks mitmekultuurilist ühiskonda. Keelekümbluskoolid on võtnud vastutuse, et Eesti põhikooli lõpetajad oleksid mitmekeelsed ja iseseisvad õppijad ning

et neil oleksid avarad võimalused edasistes õpingutes ja tööturul, väärtustades samal ajal oma etnilist identiteeti ja emakeelt (Liblik 2016: 121).

Kooli roll väärtuskasvatuses on oluline, sest kui me kaotaks ära väärtuste edasiandmise koolis, poleks haridus enam nii terviklik kui praegu. Paratamatult annab kool koos teadmistega kaasa väärtusi ning kujundab ja kasvatab õpilast läbi erinevate tegevuste. Milliseid väärtusi me edasi anname, sellise tuleviku me ka loome, sest koolil on väärtuste kujundamisel väga suur roll. Lapsed veedavad poole oma päevast koolis ning neid kujundab sealne keskkond ja neid ümbritsevad inimesed. Samuti on tähtis väärtuste edasiandmisel tähelepanu pöörata ka sellele, et väärtused oleks kõigile ühtmoodi mõistetavad ja arusaadavad ning selleks, et see nii oleks, peaks toimima organisatsioonisisene koostöö ja valitsema üksmeel. Väärtuste vaba haridust ei ole olemas, sest iga uue teadmise edasiandmisega anname edasi ka väärtusi.

1.6. Väärtuste kujundamine I kooliastme keelekümbelusklassides

Väärtuste õpetamine läbi õppekava on algkooliastmetes ammu tuntud põhimõte. Kooliõpikutes sisalduvad tekstid on autorite poolt enamasti teadlikult valitud selliselt, et nende abil viia õpilasteni teatud väärtusi. Ajal, mil laste väärtushinnangud ei mõjuta üksnes kodu ja kool, vaid ühiskond kõige laiemas tähenduses, on algkooliõpikutes pakutavatel eluhoiakutel ja seisukohavõttudel täisa iseäranis oluline osa. Vastuolulises väärtusmaailmas on lapsel iseseisvalt keeruline orienteeruda, mistõttu õpetaja on algklassilapsele etaloniks, eeskujuks, kelle toel on võimalik õppida moraalseid väärtusi, avardada laste arusaamist inimestevahelistest käitumisharjumistest. (Talts 1998: 37)

Norit (2014) toob välja, et põhikooli õppekavas paragrahvis 7 on kirjas I kooliastme taodeldavate pädevuste loend, mis hõlmab oskusi ja suhtumist, mis peaksid õpilases välja kujunema kõigi õppeainete koostoimel keelekümbeluses (Norit 2014: 106). Pädevuste all mõeldakse austust emakeele ja kultuuri vastu, sallivust, lugupidamist, austust, hoolivust, patriotismi, kultuurilist mitmekesisust, vastutustundlikkust ja soolist võrdõiguslikkust (RÕK 2011).

Keelekümbeluse eesmärk on, et õpilased säilitavad oma rahvusliku identiteedi ning suhtuvad lugupidamisega teistesse kultuuridesse. Samuti tulevad õpilased hästi toime Eesti ühiskonnas, säilitades oma rahvusliku identiteedi. (Innove 2003) Hiie Asser (2018) toob välja, et keelekümbeluse lisaväärtuseks on avaram maailma nägemine ja parem mitmekesisuse taluvus (Asser 2018: 30). Keelekümbeluse eesmärgiks on ka see, et õpilane omandaks mõtlemis- ja

sotsiaalseid oskusi ning harjumusi, et muutuvast maailmas edukalt toime tulla. (Norit 2014: 104). Oluline on see, et väärtustades ühiskondlikke norme, väärtustame ka keelekümbeluses õppiva õpilase kultuuri.

Nüüdisaegse õpikäsitluse seisukohalt nähakse väärtuste õppimist aktiivse protsessina, kus lapsel on võimalik ise kaasa mõelda, kogeda ja katsetada (Ülavere, Veisson, Tammik 2017: 76). I kooliastmes on põhirõhk õpilasega suhtlemisel. Põhikooli riikliku õppekava lisa 1 „Ainevaldkond võõrkeeled“ punktis 2.1.3.3. „Õppetegevus“ (RÕK 2011) toob välja, et I kooliastmes on oluline mängulisus, suur kaal on salmidel ja lauludel. Rõhk on kuulamisel ning rääkimisel. (RÕK 2011)

Põhilised meetodid, mida saab kasutada on kognitiivne käsitus ja iseloomukasvatus, nende meetodite põhivoorusteks on õiglus ja hoolivus, mida on rõhutatud I kooliastme taodeldavate pädevuste hulgas. Tegevused, mida saab kasutada on välja toonud Mürsepp (2010). Väärtuste õppimisel on head mitmesugused keele- ja kõnetegevused, mis pakuvad võimalusi läbi ilukirjanduse erinevate olukordade kogemiseks, arutlemiseks ja läbimängimiseks. Rahvajutud on samuti hea võimalus. Nende puhul on väärtuslik neis sisalduv dramatism: suurem ja väiksem, võimsama ja nõrgema vastandamisest tekkiv pingeline. (Mürsepp 2010: 31) Grupikoosolekud annavad lastele võimaluse diskuteerida, konfliktide üle arutleda ja ühiselt probleeme lahendada (Branscome, jt 2014). Samuti sõlmitakse esimesest koolipäevast alates õpilastega kokkulepped, mis loovad turvalise keskkonna. Õpetaja annab õpilastele võimaluse iseseisvalt tegutseda, teha valikuid, seada eesmärgid ja võtta vastutust. Klassis ollakse seisukohal, et ei ole alati olemas ühtset õiget vastust, vaid on mitmeid eriarvamusi ja põhjendusi. Et ka ülesanded paneks õpilast mõtlema, oma arvamust avaldama ja tegutsema, rakendatakse selleks paaris- ja rühmatöid, rollimänge ja mänge. (Norit 2014: 106-107) Läbi arutlemise ja rollimängude saab õpilane seostada nendes olevaid olukordi päriseluga, õpilases kujunevad välja tema enda jaoks olulised väärtused ning samas ta mõistab ja austab ka oma kaaslaste kujunevaid väärtusi.

Dale, Es ja Tanner (2011) toovad välja, et LAK- õppes saab väärtusi edasi anda läbi mõistmisküsimuste meetodi ehk õpetaja haarab õpilasi kaasa tunni teemat arendavate küsimustega. Selle meetodiga saab kontrollida eelteadmisi, tuletada õpitut meelde, kontsentreerida tähelepanu ja analüüsida. Küsimusi saab kasutada õppimise hindamiseks, hoiakute, väärtuste või tunnete väljaselgitamiseks, samuti selleks, et aidata õpilastel näha teemat teisest vaatenurgast, anda

õpilastele võimalus kaitsta oma argumente või uurida mõtlemisprotsessi, ennustada võimalikku tulemust, seostada ja korrastada informatsiooni. (Dale, Es, Tanner 2011: 98)

Väärtuste arendamine läbi erinevate meetodite aitab lapsel juba I kooliastmes omandada mõtlemis- ja sotsiaalsed oskused ning harjumused, et muutuv maailmas edukalt toime tulla. Õpilasele antakse võimalus ennast väljendada, ise läbi eluliste olukordade jõuda oma väärtusteni ning analüüsida, kas antud väärtused on kooskõlas ka ühiskondlikult aksepteeritavate väärtustega. Samuti õpilane mõistab, et kõigi väärtused ei ole samasugused, vaid võib tekkida ka erinevusi arusaamades. I kooliastme keelekümbelusklassides käib teadmiste omandamine suuremalt jaolt läbi mängude. Samuti on põhirõhk kuulamisel ja rääkimisel, kus on võimalik meetoditena kasutada erinevaid keele ja kõne tegevusi, nagu näiteks ilukirjanduse loetu arutlemine ja läbimängimine. Grupikoosolekut, kus laps saab oma arvamust avaldada ja kuulata ka teiste mõtteid. Läbi rollimängude on võimalik väärtusi õpetada läbi eluliste situatsioonide ning tänu situatsioonide arutleda, analüüsida ja mõista nii enda kui ka kaaslaste väärtusi.

1.7. Õpetaja väärtuskasvatuse kujundajana

Õpetaja on koolis üks põhilisem võtmeisik, kellest sõltub nii õppekava elluviimine kui ka vastutus otseselt laste teadmiste taseme eest sama palju kui laste väärtushinnangute suunamise eest (Lukas 2009: 21). Õpetaja ülesandeks on on aktiivse eneseanalüüsi esilekutsumine õpilastes, mitte ühe või teise väärtuse pealesurumine (Krull 2018: 145). Koolis on eelkõige õpetajad väärtuste kandjateks, sest läbi suhtlemise annab õpetaja õpilasele edasi eetilisi tõekspidamisi ja väärtusi (Siivelt 2009: 301).

Eetiliste väärtuste kasvatamise eesmärgiks on aidata õpilastel teada saada, mis on „hea“ ja „õige“, seda väärtustada ja sellele vastavalt käituda (Talts 1998: 38). Õpetaja on oma töös alati väärtuste vahendaja. Õpetajatöö on seotud väärtustega mitmel tasandil – nii koolisüsteemi eesmärkide kui ka ameti kasvatuslike ülesandega. Väärtuseesmärgid seab haridusele ühiskondlik koolisüsteem, mis juhib kooli tegevust. Sellest tulenevalt ei ole õpetaja kunagi väärtuste osas vaba. (Niemi 2009: 27) Õpi- ja hindamismeetodite valik oleneb õpetaja enda väärtushoiakutest ja –hinnangutest, samuti sõltuvad nendest viisid, kuidas kolleegide ja õpilastega suheldakse. Õpetaja kui väärtuskasvataja võimuses on ärgitada õpilasi saama teadlikuks oma väärtushinnangutest, anda neile oskus oma väärtusi reflekteerida, toetades õpilaste moraalses arengus ning nende isikliku

moraalikodeksi väljakujunemist. (Schihalejev 2012: 30) Omavahel on seotud õpetajate arusaam väärtushinnangutest ning nende võimekus neid teadmisi läbi praktiliste tegevuste ära kasutada, mis loovadki eduka suhte õpilastega (Scalfino 2005: 13). Kraav (2013) toob välja, et kuigi paljudele õpetajatele on jutt väärtuskasvatusest vastumeelne, püüavad neist osad siiski oma igapäevatoos edasi anda väärtusi, mida nad ise tähtsustavad ja mille tähtsustamist nad ka õpilastelt ootavad, nagu näiteks ausus, vastutustunne, töökus ning lugupidav suhtumine kaasinimestesse (Kraav 2013: 284).

Iga õpetaja annab oma ainetunniga edasi õpilasele mingi teadmise väärtustest, mis on ühiskondlikult aksepteeritav ning väärikas. Iga hea õpetaja tahab uskuda, et temast oleneb väärtuste kasvatamisel üsna palju. Läbi õpetajapoolse läbimõeldud tegevuse, toe ja abi saab õpilane nooremas kooliastmes väärtused omaks võtta. Tegevused peaks olema kavandatud nii, et õpilane oskaks väärtusi siduda läbi oma maailmapildi. Õpetaja poolt edasiantud väärtusi võib nimetada püsiväärtusteks – ausus, vastutustunne, tolerantsus, abivalmidus. Väärtusi edasi andes ei tohiks ära unustada, et põhiülesandeks on kaitsta lapse „mina“. Selleks peab õpetaja teadma lapse arenguseaduspärasusi ning igal võimalusel säilitama lapse sisemise elurõõmu ja teotahte. (Talts 1998: 38 - 39)

Läbi erinevate aktiivõppe meetodite, nagu näiteks paaristöö, grupitöö, rollimäng, lavastused, õppekäik ja mäng saab laps paremini aru ja oskab ennast ja ümbritsevat analüüsida. Aktiivõppe meetodid on õpetajale ja õpilasele suureks abiks. Nende abil saab tunde huvitavamaks muuta, suunata õpilasi iseseisvalt mõtlema ning seeläbi mõistma ja omaks võtma õpetatava sisu. (Leuhin, Kärberg 2005: 24) Näiteks Schihalejev (2009) toob välja, et rollimäng on meetod, kus õpilane peab probleemi lahendama teatud rollist või situatsioonist lähtuvalt. Rollimäng arendab empaatiavõimet ning aitab lähemalt tundma õppida olukordi ja asjaolusid, mis on muidu tundmatud. Situatsioon peab sisaldama probleemi ning järgnema peab analüüs koos alternatiivsete lahenduste pakkumisega. (Schihalejev 2009: 7) Aktiivõppemeetodid aitavad kaasa isiksuse ja väärtuskasvatuse kujundamisele. Väärtuskasvatus on õpilase suhete tekkimine ja kujunemine ümbritseva maailma suhtes. Aktiivne õppimine on suunatud tegevus, mille tulemusel leiavad aset õppija käitumises ja hoiakutes suhteliselt püsivad muutused. Õppija saab kujundada mitte ainult teadmisi ja oskusi, vaid ka väärtusi, suhtumist ja hoiakuid, norme ja tavasid. Niisiis, õppimise

käigus teatud kogemused transformeeritakse teadmisteks, oskusteks, hoiakuteks ja väärtusteks. (Schihalejev 2009: 1)

Algklasside õpetaja on koolitaja, kes mõjutab kujuneva haridussüsteemi iseärasuste tõttu suuresti koolilapse isiksuse kujunemist. Algkool, mis on koolihariduse esimene etapp, on suunatud kooliõpilastele õppetegevuse üldiste meetodite omandamisel, samal ajal kui õpetaja peaks aitama kaasa mitte ainult inimese kohanemisele uute sotsiaalsete tingimustega, vaid ka väärtuse kujundamisele, suundumused, mis saavad olema indiviidi arengu aluseks. (Utyupova, Baiseitova, Mukhamadiyeva 2016)

Keelekümblusõpetaja on taktitundeline õpilaste emakeele või teiste põhikeelte suhtes ning väärtustab teisi kultuure (Dale, Es, Tanner 2011: 98). Õpetajad on õpilase arengu suunajad ning loovad õppimiseks turvalise keskkonna. Kuna laps omandab teadmisi tema jaoks võõras keeles, siis peaks õpetamine toimuma nii, et lapsel ei tekiks võõrkeele ehk siis eesti keele suhtes negatiivseid väärtushoiakuid.

Õpetaja on väärtuste edasiandmisel väga tähtis isik, läbi tunni tegevuste ja edasi antavate teadmiste saab õpilane väärtusi omaks võtta ja aru saada, mis on õige ja mis on vale. Väärtusi edasi andes ei tohiks ära unustada õpilase „mina“. Õpetaja on õpilase suunaja teel oma väärtuste juurde ning samas jälgib ka seda, et laps säilitaks oma rõõmu ja teotahte. Kuigi paljudele õpetajatele on väärtuskasvatus vastumeelne, tuleb leida väärtusi, mis meil kõigil ühiselt olemas on ja neid õpilastele edasi anda. Põhiväärtused nagu ausus, töökus, lugupidav suhtumine ja vastutustunne on parim, mida õpetaja õpilasele edasi anda saab, sest need on ühiskondlikult aksepteeritavad normid.

2. EMPIIRILINE OSA VÄÄRTUSKASVATUS KEELEKÜMBLUSKLASSIDES

2.1. Uurimistöö eesmärk ja ülesanded

Tänapäeval pööratakse suurt tähelepanu õpilaste väärtuste kujundamisele I kooliastmes. Tänu sellele on väärtuskasvatuse uurimine vägagi aktuaalne. Seda valdkonda on uurinud paljud teadlased nagu näiteks Sutrop (2013), Schihalejev (2012), Mitt (2012).

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada keelekümbusklasside õpetajate võimalused väärtuspädevuste kujundamiseks ja toetamiseks I kooliastmes, toetudes kooli dokumentide analüüsile ja õpetajatega läbiviidud intervjuude tulemustele.

Eesmärgist tulenevalt on magistritöös püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- Milliseid väärtusi ja kuidas edentab kool tervikuna?
- Missugused õppetegevused on õpetajate arvates efektiivsemad väärtuspädevuste kujundamisel?
- Milliseid meetodeid kasutavad õpetajad väärtuspädevuste kujundamisel õpilastes keelekümbusklassides?
- Kuidas kooli keskkond aitab kaasa väärtuskasvatuse kujundamisele keelekümbusklassides?
- Milline on õpetaja roll väärtuskasvatajana õppekasvatustöö läbiviimisel keelekümbusklassides?

Lähtudes uurimistöö eesmärgist ja ülesannetest sobib uuringu läbiviimiseks kvalitatiivne uurimismetoodika.

2.2. Uurimistöö metoodika ja andmete kogumise meetod

Andmete kogumisel kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivset uuringut iseloomustab iteratiivne ehk kordumistele toetuv mõtlemisprotsess: andmetekogumiselt ja andmete analüüsilt liigutakse tsükiliselt uurimisküsimuste juurde ja sealt jälle tagasi. Andmete kogumist, analüüsimist ja neist kirjutamist võib mõista kui ühtset protsessi. (Laherand 2008: 271) Kvalitatiivne uurimistöö järgib interpretivistlikku traditsiooni, millest tuleneb ka tema eesmärk –

kirjeldada ja seletada sotsiaalset tegelikkust inimeste individuaalsete tõlgenduste kaudu, teisiti öeldes tähenduste kaudu, mida inimesed omistavad tegelikkuse aspektidele (Õunapuu 2014: 56). Kvalitatiivses uurimisviisis olev tihe side andmete kogumise, tõlgendamise ning empiirilise materjali valiku vahel võimaldab uurijal endalt korduvalt küsida, kuivõrd kasutatud meetodid, loodud teooriad end konkreetse teema ja konkreetsete andmete puhul õigustavad ning neile küsimustele ka korduvalt vastata. (Laherand 2008: 55) Antud uuringus tegeldakse inimeste isikliku ja sotsiaalse kogemuse uurimise, kirjeldamise ja tõlgendamisega ja püütakse mõista pigem väikese arvu osalejate maailmavaadet (Laherand 2008: 20).

Andmekogumismeetodite kaudu taotletakse uuritavate aktiivset osalust ning nende tundlikku mõistmist. Uurijad loovad uuritavatega tiheda ja usaldusliku kontakti. Nad ei häiri nende igapäevast tegevust rohkem kui hädapäraselt vaja. (Laherand 2008: 18) Andmeid analüüsides ja tõlgendades on uurija kohuseks kaitsta uuritavate anonüümsust. Uurimistulemused tuleb esitada nii, et indiviidid ega sündmuste toimumiskohad ei oleks äratuntavad. (Laherand 2008: 51)

2.3. Uurimismeetodid

Dokumentide analüüsiga saab täiendada teisi andmekogumismeetodeid, nt intervjuusid, aga seda võib kasutada ka iseseisva meetodina (Flick 2006: 245 - 246 Laherand 2008: 258 kaudu). Samuti on Laherand (2008) toonud välja, et dokumentide kasutamise eelised on järgmised:

- dokumentidega saab uurija töötada talle sobival ajal ning informatsiooni hankimiseks pole tal vaja uuritavaid tülitada – see on nn mittepealetükkiv meetod;
- dokumendid kätkevad endas andmeid, mida on neid kogudes tähtsaks peetud;
- kuna tegemist on kirjalike tõenditega, ei kulu uurijal aega transkribeerimisele. (Laherand 2008: 259)

Dokumentide analüüs annab võimaluse pöörata tähelepanu sellele, kuidas on väärtuskasvatus keelekümbelus valdkonnas välja toodud. Dokumendianalüüs annab ülevaate kooli väärtustest ning sellest, kuidas nad on kooskõlas põhikooli riikliku õppekavaga ja kooli arengukavaga.

Poolstruktureeritud intervjuu on osaliselt standarditud vestlus. Standarditus on vajalik intervjuu alustamiseks. Töö käigus selgub, milliseid väärtuslikke andmeid hakkab ilmnema ja mida võiks

registreerida. Seega algab intervjuu kavakindlalt, kuid kulgeb avatult, lähtudes situatsioonist. (Õunapuu 2014: 171 - 172) Laherand (2008) toob välja, et poolstruktureeritud intervjuu annab võimaluse koguda usaldusväärseid andmeid ning loob suurema eeldus saada vastuseid eespool püstitatud uurimisküsimustele. Intervjuu suur eelis teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus, võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida. (Laherand 2008: 177) Poolstruktureeritud intervjuu sobib antud uurimuse läbiviimiseks sellepärast, et uurijal on võimalik küsida intervjuueeritavatelt täpsustavaid küsimusi, mis aitavad eespool püstitatud uurimisküsimustele vastuseid saada ning tulenevalt riigis kehtivast eriolukorrast on võimalik läbi veebikeskkonna viia intervjuusid läbi ohutult. Lisaks häiritakse intervjuueeritavate igapäevategevusi sellisel viisil nii vähesel määral kui võimalik.

Magistritöö uurimuslik osa koosnes intervjuudest, mis viidi läbi I kooliastme keelekümblusklassi õpetajatega. Intervjuu küsimused koostati tuginedes uurimustöös püstitatud uurimisküsimustele. Intervjuu koosnes kolmest küsimuste plokist: kooli keskkond, õpetaja ise kui väärtuste kandja ja väärtuskasvatus meetodid. Igasse plokki kuulus 4-7 küsimust. Küsimused on lisatud tööle (Lisa 1). Intervjuu õpetajatega kestis kuni 45 minutit ning pärast seda toimus intervjuude sisuline analüüs.

2.4. Uuringu valimi moodustamine

Valimiks valis uurija mugavusvalimi. Mugavusvalimisse kaasatakse liikmeid mugavalt, uurijale kergesti kättesaadavate huvialuste hulgast. Mugavusvalimit ei kavandata metoodiliselt, eesmärgipäraselt ega strateegiliselt. Lähtutakse lihtsa kättesaadavuse, leitavuse või uuritavate koostöövalmiduse põhimõttest. (Õunapuu 2014: 142) Samuti sai mugavusvalim valituks Eesti riigis aset leidva eriolukorra pärast, mis raskendas uurimuse läbiviimist ning seadis uurimusele teatud piirid.

Laherand (2008) leiab, et kvalitatiivses uuringus on valimi suurus sobiv siis, kui selle abil saab anda adekvaatse vastuse uurimisküsimusele (Laherand 2008: 67). Uurimus toimus viies X maakonna koolis, kes on liitunud keelekümblusprogrammiga. Viis kooli asuvad kõik erinevates X maakonna linnades. Uurimuse valimi moodustasid üheksa I kooliastme keelekümblusklassi õpetajat. Uurija ei seadnud piiranguid lähtudes õpetajate tööstaažist. Õpetajate leidmiseks kasutati mugavusvalimit ja isiklikke kontakte. Koolid valis uurija iseseisvalt, lähtudes sellest, et koolis

oleks olemas keelekümblusklassid I kooliastmes. Uurimuses osalenud õpetajad andsid oma nõusoleku intervjuu vastuste kasutamiseks.

2.5. Uurimise läbiviimise ja analüüsi metoodika

Uurimustöö protsess algas jaanuaris. Esialgu analüüsiti koolide dokumente, mille raames uurija tutvus koolides kasutusel olevate dokumentidega, milleks olid kooli kodukord, arengukava ja õppekava. Koolide dokumendid olid kättesaadavad koolide kodulehtedel. Lisaks dokumendite analüüsile viidi läbi intervjuud I kooliastme keelekümblusõpetajatega. Intervjuude ajad sõltusid õpetajate vabast ajast ning võimalustest.

Intervjuud õpetajatega viidi läbi ja salvestati Zoomi keskkonnas õpetajatele sobival ajal. Intervjuude ajal valitsev õhkkond oli sõbralik ja intervjuueerija tutvustas ennast iga intervjuu alguses, selgitas antud uurimustöö eesmärgi ning palus luba intervjuu salvestamiseks, andes teada, et intervjuud on anonüümsed ja et neid kasutatakse ainult antud uurimustöö läbiviimiseks. Intervjuu käigus esitas uurimustöö autor täpsustavaid ja suunavaid küsimusi. Intervjuus küsitud küsimused on lisades (Lisa 1). Intervjuueerimine kestis kuni 45 minutit. Küsimused aitasid ning suunasid õpetajat mõtlema ja vastama oma kogemustest lähtuvalt, milliseid väärtusi ta tähtsaks peab, milliseid meetodeid kasutab ning kuidas tunde planeeritakse. Iga intervjuu lõpus tänas uurimustöö autor õpetajaid nende vastuste eest. Intervjuude tulemused pani töö autor kohele kirja ning samuti kuulas üle salvestised veendumaks, et kõik öeldu sai õigesti kirja.

Tulemusi analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodiga. Laherand (2008) väidab, et kvalitatiivse sisuanalüüsiga keskendutakse teksti sisule või kontekstilisele tähendusele, mõista samal ajal inimeste arusaami ja arvamusi ning võimaluse antud teemat sügavuti uurida (Laherand 2008: 290).

Salvestite ülekuulamisel transkribeeriti salvestised. Laherand nimetab transkribeerimiseks ehk litereerimiseks salvestatud intervjuu muutmist tekstiks, sellele kirjaliku kuju andmist (Laherand 2008: 279). Transkribeeringute kasutamine teeb uurijale töö mugavamaks ning võimaldab hõlpsamini jälile jõuda kõige olulisematele kohtadele, mille salvestisi võib siis vajadusel kuulata. Transkribeerides tuleb rääkija kõne edasi anda nii täpselt kui võimalik. (Laherand 2008: 279 - 280) Õpetajate anonüümsuse tagamiseks on magistritöös intervjuude tulemuste kirjeldamisel intervjuueeritavad eristatud märkidega Õ1, Õ2, Õ3, Õ4, Õ5, Õ6, Õ7, Õ8, Õ9. Transkribeerimisel

kasutatakse tingimärke, mida on lihtne ära õppida ja nende abil kirja pandud teksti oleks kerge lugeda ja tõlgendada (Laherand 2008: 281).

Tabel 4. Transkriptsioonimärgid

<i>Krusiiv</i>	Intervjueeriija kõne
(.)	Lühike, aga siiski selgesti eristuv paus
(2)	Pikem paus, sulgudes sekundid
=	Pausi puudimine sõnade vahel või vooruvahetuse järel.
°tasa°	Vaikselt lausunud koht
<u>Anna joonitud</u>	Rõhutatud koht
SUURED TÄHED	Valjusti lausunud koht
[ ]	Kattuva kõne algus ja lõpp. (kui kaks inimest räägivad üheaegselt). Nii võib märkida ka ebaselgeid kohti.
e:i	Koolon vokaali järel näitab, et häälikut venitatakse
(( ))	Analüüsija märkused on pandud topeltsulgudesse.

Andmed: Kvalitatiivne uurimisviis. 2008. M.-L. Laherand.

Kõik uurimise tulemused ja arutelud on esitatud ühes peatükis. Kvalitatiivse uuringu üheks omapäraks ongi andmete vähestesse kategooriatesse jagamine. (Laherand 2008: 285)

3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS

Magistritöö raames analüüsiti koolide dokumente, tutvuti koolide arengu- ja õppekavadega ning koolide kodukordadega. Koolide dokumendid olid kõik kättesaadavad koolide kodulehekülgedel.

3.1. Koolide dokumentatsiooni analüüs

Antud uurimustöö raames tutvuti viie X kooli dokumentatsiooniga, nendeks dokumentideks olid koolide arengukavad, õppekavad ja kodukorrad. Enamus koolide arengukavades välja toodud missioonides kajastus turvalise ning kaasaegse õpi- ja kasvukeskkonna loomine. Kõikide koolide missioonides oli välja toodud, et õpilasest soovitakse kujundada ühiskonda sulanduvat isikut, kes hoolib teda ümbritsevatest inimestest. Õpilasele antakse selleks vajalikud teadmised ja oskused, et olla edukas elukestvas õppes. Missioonides juhivad koolid tähelepanu hoolivusele, märkamisele, elukestvale õppele ja innovaativsusele. Visioonina oli kõikide koolide arengukavades välja toodud, et soovitakse olla kaasaegse õpikeskkonnaga ja uuendustele suunatud. Õpikeskkonna loomisel arvestatakse õpilaste individuaalsete võimete, isikupära ja vajadustega, et toetada mitte eesti emakeelega õpilaste teadmiste, oskuste ja väärtushinnangute kujunemist. Visioonides on juhitud tähelepanu, asjaolule et õpilased väärtustaksid erinevaid kultuure, individuaalset arengut, koostööd ja ühiskonda sulandumist. Kui vaadata antud koolide sõnastatud missioone ja visioone, siis need on õpilasest lähtuvad ning kujundavad arusaama, milline peaks olema antud kooli õpilane ühiskonnaliikmena. Samuti mainitakse väärtushinnangutes, et koolide jaoks on tähtis nende õpilaste arusaamad ühiskondlikest alusväärtustest ning suutlikkus olla tolerantne ja heatahtlik inimene. Vasama (2013: 43) toob välja, et need väärtused, mida ühiskond on heaks kiitnud, on koolil õigus õpetada ja peab neid olulisteks ning kirjeldatud väärtusteks, mille poole tuleb püüelda. Kool tegutseb väärtuste alusel ja vahendab neid ning ühiskonnas on tal väärtuste vahendajana äärmiselt tähtis roll, sest kool on omamoodi väärtuskooslus. Võrreldes koolide arengukavades välja toodud missioone ja visioone Vasama öelduga, võib väita, et koolide missioonid ja visioonid toovad välja väärtuskasvatuslikke põhimõtteid.

Koolide arengukavades oli välja toodud, et õpilased väärtustavad üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, samuti erinevaid kultuure ja keeli. Arengukavasid lugedes võib väita, et need toetavad väärtuste kujundamist ning annavad selgelt mõista, mida kool soovib taotleda.

Koolide õppekavades taotletavad väärtused on samad, mis Põhikooli Riiklikus Õppekavas välja toodud üldinimlikud ja ühiskondlikud alusväärtused. Kõikides õppekavades toodi välja, et kujundatakse loovat ja mitmekülgset inimest, samuti kujundatakse väärtushoiakuid ja -hinnanguid, mis on õpilaste isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoomimise aluseks. Õpilastes kujundatakse positiivset ellusuhtumist ning seostatakse teadmisi reaalse elu kontekstiga, aidates õpilasel neid mõtestada ja seostada omavahelise lõiminguga. Ainult ühel koolil olid õppekavas välja toodud õppemeetodid, mida kasutatakse väärtuste kujundamisel ning mille tulemusel õpib õpilane oma kogemusi teadvustama ning tegutsemist jälgima ja reflekteerima. Õppekavadest võib välja lugeda, et kool tegeleb väärtuste kujundamisega ning loob selle jaoks ka sobiva õpikeskkonna. Õppekavas välja toodud väärtustega seotud punktid ei ole mõeldud ainult õpilastele jälgimiseks, vaid kogu kooli personalile, mis näitab seda, et koostöö ja ühtne arusaam on väärtuste kujundamisel kesksel kohal. Väärtuste kujundamisel kaasatakse koostöösse ka kodusid, et aidata mitmekülgselt kaasa väärtuste kujundamisele väljaspool kooli. Sutrop, Harro – Loit, Jung (2013) on seisukohal, et viljakandev väärtuskasvatus eeldab usaldust ja koostööd õpetajate, koolijuhtide, lapsevanemate ja õpilaste vahel. Võrreldes õppekavas väljatoodut eelnevalt viidatud autorite poolt öelduga, võib väita, et õppekavas kajastuvad väärtushinnangud ja -hoiakud on sarnased väärtuskasvatustes väljatoodud hoiakute ja hinnangutega.

Koolide kodukordades on välja toodud, et õpilane käitub viisakalt ja heatahtlikult nii kaasaõpilaste kui ka kooli vara suhtes. Peab lugu koolist ja klassikaaslastest. Õpilane, õpetaja ja koolitöötaja austavad kõiki üldiselt heakskiidetuid käitumistavasid ning esindavad oma kooli väarikalt. Õpilasel on õigus avaldada oma arvamust ja teha ettepanekuid koolielu korraldamiseks, kaitsta ennast kiusajate eest ning samas ise kiusamises mitte osaleda ega seda ka tolereerida. Kodukorras väljatoodu põhjal võib väita, et kodukorra reeglid toetavad väärtuskasvatust koolis ning suunavad õpilast käituma ühiskondlikult heakskiidetud käitumisnormide järgi.

Kokkuvõtvalt võib väita, et koolide dokumantasioonides kajastusid väärtused, kuid tegevused nende edendamiseks olid välja toodud vaid ühel koolil (lisa 5). Koolide missioonides ja visioonides on väärtused selgelt sõnastatud ning kooskõlas põhikooli riikliku õppekava alusväärtustega. Väärtuste kujundamisel tehakse koostööd nii koduga kui ka kõikide kooli töötajatega. Koolis välja toodud väärtused ei kehti ainult seal õppivatele õpilastele, vaid ka tervele kooli personalile.

3.2. Õpetajate intervjuude analüüs

Intervjuud õpetajatega viidi läbi ja salvestati Zoomi keskkonnas nendele sobival ajal. Intervjuu küsimused olid seotud väärtuskasvatusega. Vajadusel uurija abistas ja sõnastas ümber esitatud küsimusi, aitamaks õpetajatel mõista täpsemalt küsitut.

Esimene plokk: Kooli keskkond

Antud intervjuu küsimus annab uurijale teadmise, kuidas saavad õpetajad aru mõistete „väärtuskasvatus“ ja „väärtuskasvatus koolis“ definitsioonidest. Enamasti arvasid õpetajad, et need on austus pere ja ühiskonna vastu, viisakus, käitumine, keele väärtustamine ja ausus. Õpetajad tõid välja, et õpetaja roll on väga oluline väärtuskasvatases ning samuti on väärtused tähtsad edaspidisesse ellu kaasavõtmiseks. Välja toodi ka programmid Vepa ja Kiusamisest vabaks, mis seostusid antud mõistetega ja on ligilähedased teoreetilistele seisukohtadele. Väärtuskasvatus on protsess, mille kaudu inimene õpib arutlema ja analüüsima ning jõuab teadmiseni, milline inimene ta olla soovib. Kool aitab seejuures kujundada inimest, kelle väärtushinnangud on paigas.

//... Kõigepealt, et (.) mitte kool ei anna (.) üldharidust, vaid kool peab andma õpilastele elluastumise (2) väärtused, et see tuleb inimeselt endalt ja põhiline on ikka, et õpetaja on keskne objekt, kes siis on kõigi emotsioonidega (.) lapsele eeskujuks...// (Õ2), (Õ3), (Õ6), (Õ8)

//...Väärtuskasvatus, (3) tähendab kasvatust, (.) mida võetakse (.) koolihariduse osana. Et peale ainealaste teadmiste edasiandmist, (.) oleks võimalik õpetada muid elus olulisi väärtusi, (.) lastele arusaadaval tasemel muidugi. Väärtuskasvatus koolis (3), elementaarsed väärtused (.) algklasside laste vaatevinklist, elementaarsed viisakused, (.) teadmised perekonnast, koolist, kodust, ühiskonnast...// (Õ1), (Õ4), (Õ7), (Õ9)

//... Väärtuseid on palju erinevaid. (.) Keelekümbluses, me väärtustame eesti keelt, see on (.) esmatähtis. Samas väärtuste alla kuulub kõik (.) käitumisega seonduv, mis on õige, (.) mis on vale. (3) See on kõik väärtus, et seda ma absoluutselt tegelikult igas tunnis (.) praktiliselt puudutan...// (Õ5)

//...Väärtuskasvatus, on üldse kogu plokk, (.) et millised väärtused on kodus, ühiskonnas, koolis. (2) Kui me räägime koolist, siis milliseid väärtusi meie (.) väärtustame. See on (.) kodu, ühiskond,(.) kool - kõik kokku. (4) Sõbrad on üks osa ja (.)teine on mida meie koolis (.) nii öelda üritame lastele õpetada või näidata...// (Õ7)

Heinsoo (2013: 6) kirjeldab väärtuskasvatust, kui protsessi, kus inimene õpib arutlema ja analüüsima oma ning ümbritsevate väärtusi (Heinsoo 2013: 6) ning Sutrop (2009: 11-12) toob välja, et väärtuskasvatus on suunav protsess, mis aitab inimesel jõuda arusaamani, missugune ta tahab olla ja milliseid eesmärke seadistada ning mille nimel elada. Seostades õpetajate seisukohti Heinsoo (2013) ja Sutropi (2009) öelduga, võib välja tuua, et intervjuueeritavad saavad aru, mis on väärtuskasvatus, kuid selgelt definitsiooni sõnastada ei suudetud. Õpetajad toovad välja aspekte, mida õpilasel on võimalik väärtustada. Nendeks on näiteks kodu, eesti keel, perekond ja elementaarsed viisakused.

Õpetajatelt küsiti: „Mis on kooli missioon ja visioon, kus see kirjas on ja millest see räägib? Enim vastasid õpetajad, et nad ei mäleta või täpselt ei tea oma kooli visiooni ja missiooni sõnastust. Küsimusele millest visioon ja missioon räägivad oli enamjaolt vastusteks keele väärtustamine, kakskeelne kool ja lugupidav Eesti kodanik. Küsimusele kus missioon ja visioon kirjas on, oli populaarseimaks vastuseks kooli koduleheküljel.

//...Seda ma nüüd küll praegu ei oska sõnastada. (5) Kooli koduleheküljel on need täiesti kättesaadavad...// (Õ3), (Õ1), (Õ2),

//...Meie kooli visioon ja missioon. (.) Arengukavas on need olemas. (.) Meie kool rõhutab, et kõik õpilased märkavad üksteist, (2) teist õpilast. Teavad, et koolis õpitaks ja käitutakse hästi...// (Õ4)

//...Meie kooli visioon (.) peaks olema meie kodukorras (4). Seda võib leida kindlasti sealt. (.) Kuna me oleme keelekümluskool, (.) siis meil on keeled esmatähtsal kohal ja kindlasti, (.) kõik väärtused kattuvad sellega, et millised me oleme ja praegu...// (Õ7), (Õ5), (Õ6), (Õ9)

//...Kooli missioon, (.) kindlasti on dokumentides kirjas. Ma arvan, et (.) eesmärk on kasvatada endast lugupidav (5) ja teistest lugupidav, Eesti Vabariigi kodanik, (.) see on kindlasti üks visioon meil. (.) Ma ise arvan, et õpilane oleks õnnelik, austaks ise ennast, kaasõpilasi, oma perekonda...// (Õ8)

Koolide missioonid ja visioonid on välja toodud lisadena (lisad 2, 3, 4, 5, 6). Võrreldes koolide missioone ja visioone õpetajate vastustega võib väita, et õpetajad ei osanud öelda täpset vastet missioonile ja visioonile, kuid oskasid välja tuua üldise mõtte missioonist ja visioonist.

Õpetajatelt küsiti: „*Milline on Teie roll väärtuskasvatuse edendajana kooli keskkonnas?*“ Väärtuskasvatuse edendajana pidasid õpetajad oma rolliks kõige enam just eeskujuks olemist. Õpetajad tõid välja, et tuleb olla lastele igas olukorras eeskujuks, kuna õpetaja on algklassides õpilastele nagu A ja O, keda nad kuulavad ja austavad. Üks õpetajatest tõi välja oma rolli kiusamisvaba kooli koordinaatorina, sest kiusamist ei tohiks koolis olla ning pidas seda enda kõige tähtsamaks rolliks väärtuskasvatuse seisukohalt. Õpetaja on koolis väärtuskasvatuse üheks võtmeisikuks, kes annab õpilastele oskused oma õpitut reflekteerida ning toetab nende moraalset aregut ja isikliku moraalikoodeksi väljakujunemist.

//... Pigem ikka (2) ise eeskujuks olla, et (.) kui mina ei toeta ja mina ei aktsepteeri (.) seda, mida ma õpetan lastele, siis ka lapsed ei suuda seda aktsepteerida, kui ma ütlesin, me (.) austame teineteist ja oleme viisakad teineteise vastu, siis järelkult olen mina nende ja oma kolleegide vastu viisakas ja tore...// (Õ1), (Õ5), (Õ8)

//...Klassijuhatajana ma arvan, et kõige suurem roll, kuna algklassides klassijuhataja on nagu (3) teine ema, ikkagi pisemad, sellised mitte õppimisprobleemid, vaid suhete loomine ja (.) laste (.) õpetamine, kuidas olla hea sõber, kuidas olla hea kaaslane, (.) kuidas olla hea laps oma peres, oma emale abiline...// (Õ2), (Õ4), (Õ9)

//....Praegu oleme lihtsalt (5) õpetajad ja teeme oma tööd. Tegelikult on praeguse distantsõppe puhul üldse väga raske (4) näha, midagi sisse viia. See on (.) väga raske kõigele...// (Õ3)

//...Ma arvan, et ikka suurem on see, et ma olen kiusamisvastase kooli koordinaator. (.) See on üks tugev väärtus, (.) et kiusamist ei tohiks olla. Teine asi on see, (.) et ma olen esimese klassi siis keelekümbelusõpetaja. Nende väikestega ikka (2) aeg-ajalt tuleb omavahelisi suhteid natukene nagu paika panna, (.) et kuidas peab käituma, (.) et nad ei ole veel nii pädevad kooliskäijad. (2) Ma arvan kõige rohkem ikka kiusamisvastase kooli koordinaator...// (Õ6), (Õ7)

Siivelt (2009) toob välja, et koolis on eelkõige väärtuste kandjateks õpetajad, läbi suhtlemise annab õpetaja edasi eetilisi tõekspidamisi ja väärtusi. Seostades Siivelti kirjutatud õpetajate väidetega võib mõista, et õpetajad mõtlevad sarnaselt, olles eeskujuks käitumise ja suhtlemisega nii õpilastele kui ka kaastöötajatele. Saadud vastustest võib näha, et õpetajad mõistavad oma rolli väärtuskasvatuse edendajana, kui eeskujuks olemisena.

Õpetajatelt küsiti: „*Milliseid väärtuspõhimõtteid ja käitumishoiakuid Teie kooli keskkond kujundab?*“ Enim õpetajaid vastas, et kooli keskkond kujundab lugupidavat suhtumust, eesti keele väärtustamist ja turvalist ning kiusamisvaba õpikeskkonda. Üks õpetaja tõi välja, et nende kooli keskkonda kujundab ka säästlik käitumisviis. Näiteks hoitakse kokku elektrit ja välditakse koolisööklas toidu raiskamist. Koolikeskkond kujundab põhikooli riikliku õppekavaga kooskõlas olevaid väärtusi. Õppimiseks luuakse turvaline keskkond, kus laps julgeb ennast väljendada ning on loodud soodsad tingimused väärtuste omandamiseks.

//... Meie koolis (.)hoiame elektrit kokku, (.) me ei raiska toitu, meil kooli sööklas on lastele nii, et igaüks paneb endale (.) toitu on nii palju, kui ta tahab, et ei oleks seda toidu raiskamist, toidu äraviskamist. (.) Tänase päevaga on meil siis kätepesu ja desinfitseerimine. (.) Vahetundide ajal õues ja (.) sellised asjad...// (Õ9)

//...Kooli keskkond. Hetkel meil (.) on praegu sellised väikesed projektid, (.) et me üritame teha nüüd hoovi selliseks turvaliseks. (.) Keelekümbeluses, (.) on meil need rääkivad seinad, (2)see kindlasti mõjutab laste arusaama ja kõike ja (.) me toetame keeleliselt. Digipädevus on ka üks number (.) üks asi, mida me arendame praegu ja (.) meil on olemas kõik võimalused...// (Õ7), (Õ6), (Õ4), (Õ8), (Õ2), (Õ5), (Õ8), (Õ3), (Õ1)

Põhikooli Riiklikus Õppekavas (2011) on välja toodud, et põhikool toetab õpilases põhiliste väärtushoiakute kujunemist, tänu millele õpilane mõistab oma tegude aluseks olevaid väärtushinnanguid ja tunneb vastutust tegude tagajärgede eest. Esimese kooliastme kohta on riiklikus õppekavas välja toodud väärtused (lugupidamine, austus, hoolivus, sallivus), mis õpilane peaks omandama esimese kooliastme läbimise lõpuks. Seostades põhikooli riiklikus õppekavas väljatoodud õpetajate vastustega võib väita, et koolide keskkonnad kujundavad sarnaseid väärtuspõhimõtteid ja käitumishoiakuid, mis on riiklikus õppekavas kirjas.

Õpetajatelt küsiti: „*Millistest väärtuskasvatuse põhimõtetest Teie kool juhindub?*“ Õpetajad tõid välja nii riigikeele väärtustamise kui ka teiste väärtustamise. Vastustena toodi välja veel ka, et seda tuleb rohkem juhtkonna käest küsida. Samuti toodi välja üldinimlikud väärtused – ausus, tolerantsus, sõbralikus ja julgus. Kool juhindub üldinimlikest väärtuskasvatuse põhimõtetest, et kujundada ühiskonda sulanduvat isiksust.

//...Mitmekeelsuse (.) mõistmine, (.) väärtustamine, aga eelkõige (5) ikkagi riigikeele väärtustamine ja tähelepanu juhtimine sellele, et see on väga oluline, et laps oskaks rääkida oma riigikeelt ja see on lõimitud tööõpetusse, joonistamisse, muusikasse - kõik see teema läheb igalt poolt läbi, et (.) kõik need tunnid nagu annavad oma panuse...// (Õ4), (Õ7), (Õ2)

//...Oleme sõbralikud kõikide (.) vastu. Aitame, oleme abiks. Sõnavabadus, (.) et on õigus öelda oma arvamus. Ja tolerantsus kindlasti. Ma nüüd ei oska öelda, kas koolil on ausus, (.) ma arvan, et on ikkagi enamikes klassides, aga minu jaoks on hästi oluline, et laps on aus ja julgebki oma vigu tunnistada, et (.) saabki aru, kui ta ka midagi tegi valesti, et (.) kui ta julgeb seda öelda, et jah, mina tegin, et see (.) on juba väärtus omaette...// (Õ8), (Õ6), (Õ9), (Õ3), (Õ1), (Õ5)

Valk (2009: 183) on öelnud, et väärtuskasvatus oleneb kooli õppekasvatustöö olukorrast. Seega on raske ette kirjutada kindlaid reegleid, mis aitaksid kõigis koolides soovitud tulemusteni jõuda. Arvestama peab konkreetse kooli, õpilaste ja õpetajatega. Samuti ütleb Schihalejev (2011), et õhustik, mis koolis valitseb, olgu kas sõbralik või vaenulik, on oluline ja võimas väärtushoiakute kujundaja. Valgu (2009) ja Schihalejevi (2011) öeldu on seoses õpetajate vastustega ning võib väita, et iga kool juhindub oma väärtuskasvatuse põhimõtetest ning seda kujundab kooli keskkond ja seal töötavad ja õppivad inimesed. Kui koolis töötavad inimesed peavad lugu üksteisest ja

õpetajad omavahel rääkides ei halvusta üksteisele oma õpilasi, loovad need väiksed pisiasjad juba lugupidava ja salliva kooli keskkonna.

Uuri ja küsis õpetajatelt: „*Kuidas on kool taganud õpilaste kultuuri ja identideeti säilimise keelekümbelusklassides?*“ Õpetajad nimetasid erinevate rahvuste ja nende traditsioonide tutvustamist. Juhtisid tähelepanu, et nende koolides hakkavad lapsed alates teisest klassist õppima vene keelt ja, et koolis on algklassidele olemas vene kultuuriring. Samuti tõid õpetajad välja, et koolis tehakse üritusi ja erinevaid väljasõite kultuuri ja identideeti säilitamise eesmärgil. Keelekümbluse eesmärgiks eesti keele omandamise kõrval on õpilase rahvusliku identideeti säilitamine ning lugupidav suhtumine teistesse kultuuridesse. Kujundades õpilastes alusväärtusi (ausus, lugupidamine, hoolivus, sallivus jne), suudab õpilane hakkama saada Eesti ühiskonnas. Õpilane suudab austada teda ümbritsevaid erinevaid inimesi ning hoolib keskkonnast, kus ta viibib. Samuti oskab ta pidada lugu erinevatest rahvustest ja nende kultuuridest.

//...Teisest klassist tuleb poole aasta pealt (.) vene keel keelekümbelusklassidel juurde, (.) et me ei hoiagu nagu niiviisi, et nad peavad olema täiesti eesti keeles peal, (.) vaid saavad ka oma vene keeles õppida, nad saavad selle kultuuri (.)asju ka. Ja me räägime ka keelekümbelusklassis hästi, palju selliseid (.) Vene ja Eesti ühiseid nagu kombestikke ja toome välja erinevust...// (Õ3), (Õ5), (Õ8)

//...Meil tuleb vene keel suhteliselt, (.) kas teises klassis äkki ja (.) meil on vene kultuuriring algklassidele. (2) Selle läbi ma arvan põhiliselt ja meil osad ained (4) tulevad hiljem venekeelsed, (.) aga ma praegu jään vastuse võlgu, millele...// (Õ6), (Õ4),

//... Kui meil (.) munadepühad on kunagi sattunud ühel ajal, (.) siis me laseme lastel ka rääkida oma traditsioonidest. Kaks last, kes on Türgi perest, (2) et nendel see söömine on ka hoopis teistsugune, (.) et nemad sealhii ei söö ja (2) õpetaja peab sellega arvestama (2)...// (Õ7), (Õ1), (Õ2), (Õ9)

Sutrop, Harro-Loit, Jung (2013: 200) on välja toonud, et usaldus ja koostöö õpetajate, koolijuhide, lapsevanemate ja õpilaste vahel viib viljakandva väärtuskasvatuse ni. Tähtis on, et väärtuskasvatust ja selle olulisust mõistetakse. Väärtused lõimitakse erinevatesse ainekavadesse, pööratakse tähelepanu nn varjatud õppekavale ja tunnivälisele tegevusele, eraldatakse väärtustega tegelemiseks piisavalt aega ning töötatakse välja tagasisidestamise ja hindamise alused. Õpetajate arvates on kool taganud õpilaste kultuuri ja identideeti säilimise läbi koostöö ja läbi õppetegevuste,

mida toetavad ka erinevate ürituste läbiviimised. Õpetajad tõid välja kultuurilise identiteedi näidetena munapühade tähistamise erinevates kultuurides ning kultuuriliste toiduharjumustega arvestamise.

Teine plokk: Õpetaja kui väärtuste kandja

Õpetajatelt küsiti: „Mida tähendavad nende jaoks mõisted väärtushoiak ja väärtushinnang?“ Õpetajad tõid välja, et väärtushinnang on hinnangu andmine millegile. Väärtushoiakut kirjeldasid samuti õpetajad, kui hoiakut ühe või teise asja suhtes ning mainiti ära, et need on ajas muutuvad. Toodi välja, et väärtushinnang ja väärtushoiak kujunevad sarnaselt õpetaja suhtumisega õpilastesse. Väärtushoiak on hinnanguline reageering teatud olukorra või asja suhtes, mis kujuneb inimeses välja aja jooksul. Väärtushinnang näitab, mis on inimese jaoks positiivne või negatiivne, vale või õige.

//... Väärtushoiak on minu mõistes see, mida ma ise lapseni viin ja millisest liinist kinni pean. Laste mõistes (.) väärtushinnang, et nad õpiksid, mis on must,(.) mis on valge, mis on hea, mis on halb...// (Õ2), (Õ1), (Õ3), (Õ9)

//...Väärtushoiak on see, mida me kanname. (.) Aga väärtushinnang on juba see,(.) et annan siis hinnangu sellele või millegile. (2) Väärtushinnang, et milline see on, et isegi,(.) kui tema väärtustab ühte asja, mina leian, et (.) see ei ole halb, et see on minu hinnang....// (Õ7), (Õ4), (Õ6)

//...Väärtushinnang on (.) mida mina hindan, mis minu jaoks on oluline, (.) et nagu ma juba alguses ütlesin, et need väärtused on inimestel erinevad. Ja hinnang ma arvan, et mõeldakse hind, (.) ütleme, et ma hindan ausust. Hoiakud tõenäoliselt kujunevad aja pikku, (.) need me teame muutuvad ajas. Ja kindlasti on, ütleme, (.) kui me mõtleme kooli õpilase peale, siis on õpetajal väga suur roll. Millised hoiakud on õpetajal mõjutab (.) vähemalt algklassi last alguses, et kuidas on tema hoiakud, et kui õpetaja väärtustab ausust (.) ja ütleme, sallivus, keelt ja kultuuri (.) või seesama, et mul on õigus oma arvamusele, (.) et kõikidel on õigus öelda, mida nad tahavad....// (Õ8), (Õ5)

Schihalejev (2011: 13) kirjeldab väärtushoiakut kui kindla käitumise järgimist või toimida viisil. Eksisteerivad teadvustamata väärtushoiakud, mis väljenduvad inimese käitumisviisides, sündmuste valikutes ning nende hindamisviisides. Lutt (2008: 68) selgitab, et väärtushinnangud osutuvad tavaliselt moraaliväärtustele, kuhu alla võivad kuuluda uskumused ja standardid, mis on seotud inimese arusaamaga heast elust jm. Väärtushinnang näitab, mis on positiivne ja mis on negatiivne, vale või õige. Võrreldes õpetajate poolt välja toodud Schihalejevi (2011) ja Luti (2008) öelduga, on need omavahel sarnased. Väärtushinnangute puhul toodi sarnaselt välja, et need on positiivsed või negatiivsed ning nad annavad mingi hinnagu väärtusele.

Õpetajatelt küsiti: „*Milline on õpetaja roll väärtuste kujundajana keelekümbelusklassides?*“ Õpetajad tõid välja, et õpetaja roll väärtuste kujundajana on olla eeskujuks ja suunajaks. Nimetati, et õpetaja roll väärtuste kujundajana on olla teerajaja, väärtuste kujundaja ja edasikandja. Õpetaja roll väärtuste kujundajana keelekümbelusklassides on olla õpilase kultuuri suhtes taktitundeline ning väärtustada erinevaid kultuure. Õpetaja loob õpilaste jaoks turvalise õpikeskkonna ning suunab õpilasi väärtuste kujundamisel.

//...(5) Õpetajal on muidugi (.) väga suur roll ja osa, et (.) kui palju lapsed keeleõppega kaasa lähevad, ma pean eriti silmas (.) seda meie keskkonda seal. See tegelikult ikkagi väga palju suuresti sõltub õpetaja (.) isiksusest, et sa pead olema ikka (.) särav täht seal, et nad arvaksid (3) või nad kuulaksid ja sa oled nii atraktiivne. Õpetaja on suunaja ja teeraja, (.) kes aitab õpilasel jõuda väärtusteni...// (Õ4), (Õ5), (Õ2), (Õ6), (Õ3)

//...Ikkagi olla eeskujuks. (.) Just see, et olen ise eeskujuks, siis arutlen nendega selle üle või (.) üleüldse väärtuste üle. Ikkagi eeskuju, rääkimine, (.) just see reflekteerimine, et panna neid mõtlema....// (Õ8), (Õ1), (Õ7), (Õ9)

Utyupova, Baiseitova, Mukhamadiyeva (2016) on öelnud, et algklasside õpetaja on koolitaja, kes mõjutab suuresti koolilapse isiksuse kujunemist muutuva haridussüsteemi iseärasuste tõttu. Algkool, mis on koolihariduse esimene etapp, on suunatud kooliõpilastele õppetegevuse üldiste meetodite omandamiseks, samal ajal kui õpetaja peaks aitama kaasa mitte ainult inimese kohanemisele uute sotsiaalsete tingimustega, vaid ka väärtuse kujundamisele, mis saavad olema indiviidi arengu aluseks. Seostades õpetajate väljatoodud arvamusi rollide kujundajana, olid esmasteks nimetatuteks väärtuste suunaja ja eeskuju ning sarnaselt on öelnud ka Utyupova,

Baiseitova, Mukhamadiyeva (2016). Õpetaja on eeskuju, eriti algklasside õpilastele. Ta on esimene kelle poole laps pöödub, kui tal on mõni mure. Kui õpetaja näitab eeskuju väärtustades ka tunnivälisel ajal eesti keelt, siis sama teevad ka tema õpilased.

Uuriija küsis õpetajatelt: „*Milliseid väärtushoiakuid ja väärtuspõhimõtteid kujutate oma tegevuses keelekümbelus õpetajana?*“ Õpetajad tõid välja abivalmiduse, tolerantsuse ning keele väärtustamise. Vastustes toodi veel välja sallivus, julgus, ausus ning samuti keele väärtustamine.

//...Pigem (4) tolerantsust kasvatada, et sa aktsepteerid seda, et inimesed on erinevad. (5) Erinevuste aktsepteerimine, (.) võibki olla kellegi teise arvamus, aga see on normaalne, et sa kuulad ära. (.) Ja siis juba otsustad, kas sa võtad seda kuulda, kasutad ära või jääd ikka oma arvamuse juurde...// (Õ1), (Õ3), (Õ6), (Õ9)

//...Nad oleksid sallivad (.). Ausus, (.) et neist kasvaksid (2) sellised (2) head kodanikud meie riigile. Nad väärtustaks keelt ja kultuuri, nii eesti keelt kui ka oma kultuuri ja ka teisi rahvusi muidugi (.) hästi oluline...// (Õ8), (Õ2), (Õ7)

//...Põhiväärtused, (.) kõikide kultuuride väärtustamine, me oleme seal rohkem pigem kultuuri tutvustajad...// (Õ4), (Õ5)

Talts (1998) on öelnud, et iga õpetaja annab oma ainetunniga edasi õpilasele mingi teadmise väärtustest, mis on ühiskondlikult aksepteeritav ning antud väärtusi võib nimetada püsiväärtusteks, milleks on ausus, vastutustunne, tolerantsus, abivalmidus. Läbi õpetajapoolse läbimõeldud tegevuse, toe ja abi saab õpilane nooremas kooliastmes väärtused omaks võtta. Tegevused peaks olema kavandatud nii, et õpilane oskaks väärtusi siduda läbi oma maailmapildi. Seostades õpetajate vastuseid Taltsi (1998) öelduga võib väita, et õpetajad kujundavad läbi oma tegevuste samasuguseid väärtuspõhimõtteid. Õpetajate intervjuudest tuleb välja, et oma tegevustes soovivad nad kujundada täpselt samasuguste väärtuspõhimõtetega isiksust. Läbi keele väärtustamise ja sallivuse kasvavad neist tolerantset kodanikud.

Õpetajatelt küsiti: „*Kui oluliseks peate väärtuskasvatuse aspekte tunni kavandamisel?*“ Õpetajate vastustest selgus, et on õpetajaid, kes pigem ei pea oluliseks väärtuste aspekte tunni kavandamisel

või ei mõtle sellele ning samas on õpetajaid, kes pidasid väärtuskasvatuse aspekte tunni kavandamisel oluliseks ning püüavad jälgida, et need saaks tunnitegevustega seotud.

//...Väärtuskasvatust, see on oluline muidugi, loomulikult. (.) Kui me kui me võtame teema (.) näiteks tervislik toitumine, et mida me väärtustame, anname kõike seda edasi, (.) et miks sa pead toituma õigesti. Millised meetodid on, et ta saab ise seda menüüid koostada ja (.) ta saab ise planeerida ning ta saab ise aru sellest,(.) kui tähtis see talle on....// (Õ7), (Õ3), (Õ2), (Õ1)

//... Pean sulle ausalt ütlema, (.) et ma ei mõtle tunni kavandamisel (.) selle peale, missuguseid aspekte kasutan. Ma mõtlen põhiliselt ikkagi selle peale, kuidas ma oma tunni saan läbi viidud, et esimene klass, mis on äärmiselt ebaühtlase tasemega. (2) Aspektide peale mõtlemine, see jääb küll sinna kaugele...// (Õ4), (Õ5), (Õ6), (Õ8), (Õ9)

Scalfino (2005) toob välja, et õpetajate arusaam väärtushinnangutest ning nende võimekus neid teadmisi läbi praktiliste tegevuste ära kasutada on omavahel seotud, mis loovadki eduka suhte õpilastega. Õpetajate vastustest tuleb välja, et tunni kavandamisel keskenduvad mõned õpetajad pigem muudele aspektidele, nagu näiteks teadmiste edasiandmine, mitte väärtused. Määravaks on õpilaste keeleline tase, mis ei võimalda väärtusi täielikult edasi anda. Samas tuli õpetajate vastustest välja ka see, et väärtuskasvatuse aspekte peetakse oluliseks tunni kavandamisel. See on pidev lõiming erinevate ainetega ning nad oskavad erinevates tunni teemades välja tuua väärtuskasvatuslikke olukordi.

Õpetajatelt küsiti: „Kuidas tunnete ennast väärtuskasvatuse põhimõtete edastajana ja mis valmistab teile raskusi?“ Õpetajate sõnul on keeruline olla väärtuskasvatuse põhimõtete edastaja rollis. Peamiste põhjustena toodi välja nii keelelisi raskusi kui ka tänapäeva probleemseid lapsi. Samas leidis vastajate seas ka õpetajaid, kes tunnevad ennast väärtuskasvatuse põhimõtete edastajana hästi ning ei näe selles raskusi.

//... Raskusi, (4) praegu on alles teine klass ja teinekord on lihtsalt eesti keeles raske ära selgitada sellised (.) abstraktsed mõisted, mida ei saa nagu väga kehakeelega näidata, (.) siis ma otsin igasuguseid videosid ja isegi teinekord tunnis tuleb ette, et (2) ma ei olnud valmis mingisuguseks lapse küsimuseks, aga pean seda selgitama...// (Õ2), (Õ1), (Õ3), (Õ4), (Õ9)

//... Raskusi ei valmistagi miskit, mulle väga meeldib väärtusi (.) edasi anda, (.) et kui sulle meeldib, siis sul ei ole mitte üks asi (.) raske.. Et mulle väga meeldib just nimelt neile tuua igasuguseid näiteid elust ja (.) et nad nagu aru saaksid ja (.) panna neid mõtlema, et miks see on tähtis on ja (.) mitte lihtsalt see on tähtis jätta meelde.....// (Õ5), (Õ7), (Õ8)

//...Kiusamisest vaba koordinaatorina tegelikult (.) olen väärtuste kandja. Väärtused on sallivus, hoolivus, ausus, austus. Nagu seal edastajana tunnetan (.) ennast nagu pigem edukana. No ma arvan, (.) et pigem pikem edukana (.) ikkagi sellepärast, et kõiki asju muidugi ei saa, (2) lahendatud, aga ikkagi see viib nagu edasi...// (Õ6)

Niemi (2009: 27) toob välja, et õpetaja on oma töös alati väärtuste vahendaja ning õpetaja töö on seotud väärtustega mitmel tasandil – nii koolisüsteemi eesmärkide kui ka ameti kasvatuslike ülesannetega ning tänu sellele ei ole õpetaja kunagi väärtuste osas vaba. Samas toob Kraav (2013: 284) välja, et kuigi paljudele õpetajatele ei ole väärtuskasvatus meeldiv, püüavad neist osad siiski oma igapäevatöös edasi anda väärtusi, mida nad ise tähtsustavad ja mille tähtsustamist nad ka õpilastelt ootavad, nagu näiteks ausus, vastutustunne, töökus ning lugupidav suhtumine kaasinimestesse. Seostades õpetajate öeldut Niemi (2009) ja Kraaviga (2013) võib väita, et õpetajad, kes tunnevad ennast väärtuste edastajana hästi, teevad seda tööd juba aastaid ning oskavad tänu oma kogemustele väärtusi edasi anda. Samuti saame väita, et kuigi osadele õpetajatele valmistab see raskusi, kuna õpilaste keeleline tase ei ole veel nii hea, annavad nad endast parima. Keelekümblusõpetaja peab oskama leida lahendusi, kuidas selgitada õpilasele, mida just mingi mõttega soovitakse edasi anda või leida lahenduse, et õpilane saaks asjadest õigesti aru.

Õpetajatelt küsiti: „*Millised on efektiivsemad õppetegevused väärtushoiakute kujundamisel?*“ Õpetajad tõid välja, et arutlemine lastega on nende meelest kõige efektiivsem tegevus. Samuti selgus õpetajate vastustes, et just praktilised tegevused on väärtuste kujundamisel efektiivsemad. Praktiliste tegevustena toodi välja näiteks rollimängud, mõistekaartide tegemine, paaristööd ja õppevideode vaatamine. Mainiti ära ka vahetunnid, mis on efektiivsed väärtushoiakute kujundajad. Vahetundides juhtub ikka elulisi olukordi, mis annavad võimaluse nende üle arutlemiseks ja lahenduste leidmiseks. Efektiivsemad õppetegevused väärtuste kujundamisel on

rollimängud, arutelud, simulatsioonid, kus õpilane saab ennast väljendada. See annab võimaluse oma väärtushoiakutest paremini aru saada ning kuulata ka kaasõpilasi.

//... Praktika, (.) näiteks grupitööd, aktiivõppe, et kui me mingit teemat arutame, siis kindlasti me kohe proovime järgi, (.) et katsetame seda mingi (3) asja peal, et võimalikult palju seoseid tekitada...// (Õ1), (Õ3), (Õ7), (Õ6), (Õ5)

//...Efektiivsemad (.), ma millegi pärast arvan, et konkreetselt meie klassi (.) ja meie kooli puhul on väga efektiivne olnud selline loomingulise töö käigus, (.) et kui sellega kaasneb nagu mingisugune selline loominguline tegevus. (3) Mänguline tegevus...// (Õ4), (Õ9)

//... Mina ütlesin, et (.) vahetunnid. Isegi mitte tunnis selline otsene, mitte frontaalne õpetamine, mitte laste keskel niimoodi olemine, vaid (.) vahetunnid. Selgitame ja (.) siis me mõistame...// (Õ2)

//...Kindlasti igasugust paaris ja rühmatööd, (.) ütleme seal panna neid erinevatesse rollidesse,(.) rollimängud. Siis kindlasti kõik need väljasõidud, (.) erinevaid teatrietendusi, (.) külastada muuseume, (.) näitusi, võtta osa ekskursioonidest. (.) Et kindlasti aitavad kaasa, et kui õpilane näeb, (.) et väljaspool kooli räägitakse sama asja...// (Õ8)

Leuhin ja Kärberg (2005) on öelnud, et läbi erinevate aktiivõppe meetodite (paaristöö, grupitöö, rollimäng, lavastused, õppekäik, mäng) saab laps paremini aru ja oskab ennast ja ümbritsevat analüüsida. Schihalejev (2009) mainib, et isiksuse ja väärtuskasvatuse kujundamisele aitavad kaasa aktiivõppemeetodid. Õppija omandab mitte ainult teadmisi ja oskusi, vaid ka väärtusi, suhtumist ja hoiakuid, norme ja tavasid (Schihalejev 2009: 1). Õpetajad nimetasid erinevaid aktiivõppe tegevusi, mida on ka Leuhin ja Kärberg (2005) ning Schihalejev (2009) välja toonud efektiivsete õppetegevustena. Õpetajad kasutavad oma töös tegevusi, kus lapsed saavad kaasa rääkida ja õppida ka kuulama teisi.

Uurija küsis õpetajatelt: „Kui eduka väärtuskasvatajana Te ennast tunnete? Mille põhjal Te seda väidate?“ Õpetajad pidasid ennast enamasti edukateks väärtuskasvatajateks ning seda lähtuvalt oma õpilaste käitumisest, milles nende töö viljad peegelduvad. Samuti oli üksikuid õpetajaid, kes ei pidanud ennast sedavõrd edukaks väärtustekasvatajaks ning seda vähese töökogemuse tõttu.

//... Ma ei tunne ennast edukana, sest (4) mul on praktika praegu ainult lasteaiast, seal läks ilusti. Ma ei laida ennast maha ka, ma tean, et ma pingutan, (.) ma üritan. (3) Selles mõttes ma arvan, et ma pingutan vähemalt selle nimel...// (Õ1), (Õ9)

//..Ütleme nagu niimoodi, (.) et selle põhjal, et klassis ei ole suuri kiusamisprobleeme, (.) et eesti keel on hinnas seal veel, (3) ütleme, omavahel pakutakse abi ja (.) keegi ei tõmble ringi. (3) Selle põhjal ma arvan, et olen päris edukas...// (Õ6), (Õ2), (Õ3), (Õ4), (Õ7), (Õ8)

//...Ma arvan, et ma ikkagi olen edukas,(.) seepärast ma seda teen. Ja ma näen, et lapsed mõtlevad kaasa, neil on meeles (2) ise mõnikord ütlevad neid mingisugused vanasõnad või fraasid (.) või neil on juba meelde jäänudki. Ja ma näen seda, (.) et nad tahavad omalt poolt tuua ka näiteid, et just et isiklikust kogemusest. Ma arvan, et see on see, et ma näen, (.) et laste pealt, et see ikkagi töötab ja neile see meeldib...// (Õ5)

Õpetajate vastuste põhjal võib väita, et suurem osa vastanutest nimetasid end edukateks väärtuskasvatjateks, kuid oli ka neid, kes leidsid, et vajavad väärtuskasvatajana veel arenguruumi. Kool võiks õpetajad toetada erinevate koolituste kaudu, mis annaksid õpetajatele rohkem ideid, kuidas väärtuskasvatust paremini edasi anda ning läbi selle tunneksid ka õpetajad ennast edukamatena.

Kolmas plokk: Väärtuskasvatuse meetodid keelekümbuses

Õpetajatelt küsiti: „*Milliseid väärtuskasvatuse meetodeid teate?*“ Nimetati rollimänge, kus lapsed saavad ennast erinevatesse rollidesse panna. Lisati veel olukordade selgitamise vajalikkust, ise järeldesteni jõudmist, vajadusel abistavate küsimustega suunamist, loovaid ülesandeid, mõistekaarte. Mõned õpetajad ei osanud tuua välja meetodeid väärtuskasvatuse kujundamiseks. Väärtuskasvatuse meetodid on rollimängud, simulatsioonid, reaalsed või väljamõeldud olukordade süva-eneseanalüüsid, tundlikkustegevused või tunnivälised tegevused.

//... Ma jään vastuse võlgu, (5) mul on praegu tõesti lihtsalt juhe koos, ma ei oska vastata...// (Õ1), (Õ8), (Õ9)

//...Intervjuud, (.) rollimängud, mõistekaardid, (.) dialooge, arutlemine...// (Õ6), (Õ2)

//... (3) Väärtusi saab ju kasvatada ka läbi mängude. Saab läbi, (.) kirjanduspalade, vestluste, arutelude – need on erinevad meetodid. Igasugused mängud ka, mis siis panevad (.) lapsi (.) kuidagi ennast samastama võib-olla tundma kuidagi, kas siis hästi või (.) halvasti. Ma arvan, et ka sellised situatsiooni mängud, sellised asjad ka (2) nagu aitavad kaasa...// (Õ5), (Õ4), (Õ3), (Õ7)

Sarnaselt õpetajatega toob Schihalejev (2012) välja selitamise, mille tegevustena kasutatakse mitmesuguseid eneseanalüüsi harjutusi väikestes rühmades, intervjuusid, muusikat ja kunsti, rollimänge, arutelusid, dilemmasid, kuulamistehnikaid ja simulatsioone. Õpetajate vastuste põhjal võib väita, et enamus õpetajaid valdab meetodeid, kuid ei osanud neid välja tuua. Õpetajad teavad neid rohkem õppetegevustena, kui meetoditena, mis võis tekitada segadust.

Õpetajatelt küsiti: „*Milliseid meetodeid ja võtteid kasutate tundides õpilaste väärtuste kujundamisel?*“ Tundides kasutatakse arutlemist ja vestlemist väärtuste kujundamisel, samuti ka rolli- ja õppemänge. Meetoditeks on eluga seotud olukorrad väärtuste kujundamisel ning paaristööd, rühmatööd ja aktiivõpet.

//... Hästi palju mängime ja laulame ja (.) selles mõttes, lasen lastel ise mõelda ja arutleda ja (.) kindlasti ma arvan, et rollimängud. Erinevad sellised lugemised, (.) kus nad saavad olla erinevates rollides...// (Õ4), (Õ1), (Õ5), (Õ8)

//... Rohkem, et (.) ikka eluga seotud. Nii et iga asi, mida me õpime alate:s matemaatikas, korrutustabelist,(.) nüüd eesti keele, mingite teemadeni kõik,(.) mis on elus tähtis, kõik, mis on ta kasuks tuleb ja miks seda vaja on...// (Õ2), (Õ6)

//...Me teeme erinevaid asju (.) ja paaristöid ja rühmatöid, kus analüüsisime need kõik, (.) ka aktiivõppe meetodid on kindlasti väga hea. (3) Siis paaris ja (.) igasuguseid selliseid asju, kus laps saab ise ennast ka hinnata,(.) et need asjad ka...// (Õ7), (Õ3), (Õ9)

Huitt (2004) nimetab väärtuste kujundamise meetoditena rollimänge, simulatsioone, reaalsete või väljamõeldud olukordade süva-eneseanalüüsi, tundlikkus tegevusi või tunniväliseid tegevusi (nt

klassiõhtu). Võrreldes õpetajate poolt kasutatavaid meetodeid Huitti poolt välja tooduga, võib väita, et õpetajad kasutavad õpilaste väärtuste kujundamisel sobivaid tegevusi. Õpetajad tõid varasemalt välja rohkem meetodeid, kuid kasutusel on vähem meetodeid. Põhjuseks võib muidugi olla hetkel kehtiv distantsõppe kord, mis kitsendab meetodite valikuid.

Uuriija küsis õpetajatelt: „*Millised meetodid on olnud hetkel kõige tõhusamad väärtuste kujundamisel?*“ Õpetajad tõid välja kõige tõhusama meetodina arutlemist, selgitamist ja vestlemist, mainiti veel praktilisi tegevusi, näiteks rollimänge ning samuti toodi tõhusamate meetoditena välja väikestes gruppides kuuldemängud.

//...Kõige tõhusam on ikkagi need väikeste gruppidega sellised, (.) individuaaltööd, et mitte niimoodi suures rühmas on väga raske mingeid väärtuseid teha. (.) Sellised kõige tõhusamad on, näiteks mulle väga meeldisid sellised asjad, nagu me tegime – kuuldemänge. (2) Käid väikese grupi juures ja räägid, seletad (.) ja see nagu läheb peale hästi. Et suure klassi ees on väga raske mingisugust(5) sa võid nagu loengut pidada või rääkida, aga kõigile ei jõua...// (Õ3)

//...Kas sa tead, ikkagi selgitamine jääb ja (.) kui ka mingisugune olukord on mis iganes, eluline olukord siin, (.) saab lahti räägitud ja selgitatud...// (Õ4), (Õ1)

//... Nagu need samad ongi tegelikult, (.) see aru arutamine ja see situatsiooni läbimängimine, rollimängud, (.) kogu see värk, et teistmoodi ei saagi võib olla...// (Õ9), (Õ8), (Õ7), (Õ6), (Õ5), (Õ2)

Õpetajate vastuste põhjal võib väita, et nende poolt väljatoodud tõhusamad meetodid ongi efektiivsed antud õpilaste jaoks, kellega õppetöö toimub. Kui väärtuste kujundamine on edukas olnud, näeme seda õpilaste käitumises ja mõtlemises. Õpilase käitumine ja suhtumine annab meile kõige parema tagasiside, kas meetodid, mida on kasutatud on efektiivsed või peab leidma uusi meetodeid väärtuste kujundamiseks.

Uuriija küsis õpetajatelt: „*Milliseid väärtuskasvatuse meetodeid kasutate oma töös kõige sagedamini? Miks?*“ Enim kasutati oma töös vestlust ja arutlemist, kuna laps saab ennast sellisel juhul ise väljendada ning see on õpetaja jaoks mugav meetod. Nimetati grupitööd, projekt- ja aktiivõpet, rollimänge ja laste suunamist iseseisvale tegutemisele. Samuti väitsid õpetajad, et kasutavad kõige sagedamini seostamist reaalse eluga. Põhjuseks toodi, et see on mugav,

harjumuspärane ja tunnid toimuvad läbi veebi, mille tulemusena on jäänud eesti keele omandamine tagaplaanile. Klassiruumis on õpetajatel rohkem võimalusi ja otsene kontakt õpilastega, mis annab parema erinevate meetodite kasutamiseks. Kindlasti määrab veebikeskkondade ajaline piirang meetodite kasutuse, sest õpetajad tahavad võimalikult palju tunni teemat käsitleda ning veenduda ka selles, et õpilane saaks õpitavast aru.

//... Mugavusest, see on juba harjumuspärane,(.) ma teistmoodi ei oska, (3) võib-olla selles. Seostamine reaalse eluga on aga kõige mõjuvam ja tõhusam olnud siiamani, (.) kuna tunnid hetkel toimuvad läbi veebi...// (Õ1), (Õ8)

//...Ma arvan, et kõige sagedam on ikkagi see vestlus ja (2) võib-olla (2) ma ei oskagi öelda praegu, mis võiks olla veel. (.) Grupitööd muidugi...// (Õ3), (Õ5)

//...Selgitamine siiski või selliseid mingisuguseid (.) eksperimentaalseid ülesandeid nagu loodusõpetuse tunnis, (.) et pane käsi külma vette, mis sa tunned, et nüüd on külm ja nüüd pane kuuma vette, (.) nüüd tunned, et on kuum...// (Õ4), (Õ2)

//...Elulised näited ja aktiivõppe meetodid ja (.) et alati ju meil on ju see mure, et alati võib-olla, et see keel (.) ei ole nii hea...// (Õ7)

//...Piltide põhjal arutlemine (.) ja vestlemine...// (Õ6), (Õ9)

Branscome, jt (2014) toovad välja, et grupikoosolekud annavad lastele võimaluse diskuteerida, konfliktide üle arutleda ja ühiselt probleeme lahendada. Võrreldes õpetajate öeldut Branscome ja teiste öelduga on meetodid, mida õpetajad kasutavad oma töös kõige sagedamini on ka nende poolt tõhusatena välja toodud.

3.3. Tulemuste arutelu ja järeldused

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada keelekümbelusklasside õpetajate võimalused väärtuspädevuste kujundamiseks ja toetamiseks I kooliastmes, toetudes kooli dokumentide analüüsile ja intervjuude tulemustele.

Uuringus osalenud koolide dokumentatsioonist võib järeldada, et dokumentatsioon kajastab väärtusi, mida kool edastab. Samuti on kooli dokumentatsioonis välja toodud väärtused kooskõlas põhikooli riiklikus õppekavas kirjas olevate alusväärtustega. Dokumentides pole mainitud tegevusi, millega väärtuskasvatust edendatakse ning kuidas väärtusi edasi antakse, eriti keelekümbeluse poole pealt. Põhjuseks võib pidada oma töötajate piisavat usaldamist ning sellest tulenevalt ei peeta tegevuste ette kirjutamist vajalikuks. Kuna koolides õpib palju õpilasi, siis teab õpetaja kõige paremini, milline tegevus või tegevused on väärtuste kujundamisel tema õpilaste jaoks efektiivsemad. Sellest võib järeldada, et väärtuskasvatus on kooli jaoks tähtis, ning kool toetab omalt poolt oma töötajaid ja õpilasi luues kõigile ühtse arusaama väärtustest, mis on kooli jaoks olulised. Koolide missioonides nimetatud väärtused vastavad põhikooli riiklikus õppekavas kirjas olevatele alusväärtustele. Samuti on rõhutatud turvalisele ja õppijat toetava keskkonna loomisele lähtudes õpilase individuaalsest arengust. Sellest võib järeldada, et kogu kool on pühendunud edasipidises elus hakkama saava isiksuse kujundamisele luues õpikeskkonna tuginedes dokumentides välja toodud väärtustele. Kui Vasama (2013: 41) toob välja, et väga tähtis on, et väärtused oleks selgelt sõnastatud ja kõigile arusaadavad, siis selles osas on koolide dokumentatsioonides väärtused selgelt kirja pandud ning nende jälgimist soovitatakse tervele kooli personalile.

Kooli dokumentatsiooni ja õpetajate intervjuude analüüsi tulemustel saadi vastused uurimustöös püstitatud uurimisküsimustele.

„Milliseid väärtusi ja kuidas edendab kool tervikuna?”

Uuringus osalenud viie kooli dokumentatsiooni analüüsi ja üheksa õpetaja intervjuude põhjal võib järeldada, et koolid edendavad Põhikooli Riiklikus Õppekavas (RÕK 2011) kirjas olevaid alusväärtusi, milleks on üldinimlikud väärtused (ausus, hoolivus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikud väärtused (austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus). Edendamiseks on koolis kasutusel erinevad programmid, nagu näiteks Vepa ja Kiusamisest vabaks, läbi mille õpetatakse lastele sallivust, erinevuste aksepteerimist, hoolivust, ausust ja julgust. Töö autori hinnangul teevad antud programmid väärtuste edastamise lihtsamaks, luues koolis ühtsed arusaamad ja meetodikad, mida õpetajad saavad oma tegevustesse lõimida. Omades kogemust antud programmidega nõustub uurija õpetajate poolt väljatooduga, kuid kuna koolid võtavad korraga

kasutusele mõlemad programmid, siis parem oleks kasutusele võtta üks pakutavatest programmides, vältides sellega õpilastes segaduse tekkimist. Erinevate koolis toimuvate üritustega väärtustatakse tähtpäevi nii Eestist kui teiste kultuuride omi. Õpilastele korraldatakse erinevaid väljasõite, et tutvustada neile Eesti kultuuri ja keelt. Kuna tegemist on keelekümbuskoolidega, kus õpivad koos erinevatest rahvustest õpilased, siis arvestavad koolid nii nende traditsioonidega kui ka näiteks kultuurilistest eripäradest tingitud toitumiseelistustega. Magistritöö autor peab positiivseks seda, et õpilase toitumiseelistustega arvestatakse ning luuakse läbi selle kodune ja turvaline keskkond. Väärtuste edendamise nimel teevad koostööd kõik osapooled: kooli personal, lapsevanemad ja õpilased. Koostöö on hariduses lapse heaolu nimel väga tähtis, läbi selle toetame õpilase kujunemist ühiskonna liikmeks. Antud tulemustest võib järeldada, et koolis edendatakse riikliku õppekavaga kooskõlas olevaid väärtusi ning kool leiab väärtuste edendamiseks võimalusi nii ürituste näol kui ka õpilase kultuurist tulenevate eripärade toetamisega. Sutropi (2013: 50-57) hinnangul ei tähenda haridus ainult teadmiste edasi andmist, vaid ka inimese kujundamist ja kasvatamist. Niisiis võib väita, et õpetajate poolt välja toodud vastused ühtivad Sutropi lähenemisega. Töö autor nõustub, et koolil on laiem roll, kui olla ainult teadmiste edasiandja.

„Missugused õppetegevused on õpetajate arvates efektiivsemad väärtuspädevuste kujundamisel?”

Õpetajate intervjuude analüüsist saadud tulemuste põhjal võib arutleda, et õppetegevustena peetakse efektiivseimateks erinevaid arutlemise võimalusi, kus laps saab avaldada oma arvamust. Õppetegevustena tuuakse välja arutlemised, rollimängud ja vestlused. Kuna tegemist on I kooliastme keelekümbusklassidega, siis lastakse õpilastel ise soovitud tulemuseni jõuda. Rollimängude abil on võimalik õpilasi panna erinevatesse situatsioonidesse, nii elulistes kui ka mängulistesse. Kindlasti on mõjutanud ka tänases olukorras toimuv distantsõpe seda, et efektiivseteks õppetegevusteks on just arutlemine ja vestlemine, sest veebikeskkondade abil on õpetajatel mugav ja kiire väljatoodud õppetegevustesse õpilasi kaasata. Magistritöö autori arvates on väljatoodud õppetegevused I kooliastme keelekümbusklasside jaoks tõesti efektiivsed, sest õpilaste keeleoskus ei ole nii hea ning läbi tegevuste arenevad koos nii keeleoskus kui ka sotsiaalsed oskused ja väärtused grupis toimetulekuks. Samuti on mõistetav õppetegevuste rakendamine I kooliastmes distantsõppe olukorras. Õpetaja annab õpilastele võimaluse iseseisvalt tegutseda, teha valikuid, seada eesmärgid ja võtta vastutust (Norit 2014: 106-107). Et ka ülesanded paneks õpilast mõtlema, oma arvamust avaldama ja tegutsema, rakendatakse selleks paaris- ja

rühmatöid, rollimänge. Saadud vastustest võib järeldada, et nii Norit (2014) kui ka õpetajad näevad efektiivsemate õppetegevustena tegevusi, kus õpilane saab ise arvamust avaldada, aktiivselt kaasa mõelda ja kuulata ka kaaslaste mõtteid. Selles osas vastuolud praktilise ja teoreetilise lähenemise vahel puuduvad.

„Milliseid meetodeid kasutavad õpetajad väärtuspädevuste kujundamisel õpilastes keelekümbelklassides?“

Õpetajate intervjuude analüüside põhjal saab väita, et väärtuspädevuste kujundamisel keelekümbelklassides kasutatavateks meetoditeks on vestlus, grupitööd, rollimängud ja aktiivõpe. Kuna keelekümbeluses on suur rõhk eesti keele arendamisel, siis läbi antud tegevuste on võimalik arendada nii lapse keelt kui ka kujundada õpilase väärtuspädevusi. Erinevad rollimängud annavad õpilasele võimaluse jõuda erinevates olukordades ise järeldustele. Mürsepp (2010: 31) toob tegevustena, mida saab kasutada väärtuste õppimisel välja mitmesuguseid keele- ja kõnetegevusi, mis pakuvad võimalusi läbi ilukirjanduse erinevate olukordade kogemiseks ning arutlemiseks ja läbimängimiseks, näiteks rahvajutud. Niisiis võib ühe peamise meetodina välja tuua ilukirjanduse kasutamise õppetöös. Seal kajastuvad rollid annavad aimduse erinevatest väärtustest. Näiteks kurjus ja headus, millest õpilased saavad juhendada oma valikute tegemisel. Töö autor praktiseerib ka ise antud meetodit oma igapäevatöös I kooliastmes, lastes õpilastel ise jõuda järeldusteni, mis nende väärtusi kujundavad. Antud tulemuste põhjal võib järeldada, et meetodid, mida õpetajad kasutavad väärtuspädevuste kujundamisel õpilastes keelekümbelklassides on sarnased, mida on ka välja toonud Mürsepp (2010).

„Kuidas kooli keskkond aitab kaasa väärtuste kujundamisele keelekümbelklassides?“

Õpetajate intervjuude ja kooli dokumentatsiooni analüüsi põhjal võib väita, et kooli keskkond aitab kaasa väärtuste kujundamisele keelekümbelklassides luues turvalise ning kiusamisvaba õpikeskkonna. Kuna tänapäeval ei ole teisest kultuurist tulev laps ainult vene perekonnast, siis kool toetab näiteks Türgi perest tuleva lapse toitumiseelistusi, mille läbi väärtustatakse õpilase kultuurilisi eripärasid. Väga palju aitavad kaasa keelekümbeluses „rääkivad seinad“, mis loovad turvalise õpikeskkonna, kus laps julgeb ennast väljendada. Väärtuskasvatuse edendamiseks keelekümbelklassides saab kool luua õpilastele turvalise õpikeskkonna, kus õpilane julgeb ennast väljendada ning on loodud soodsad tingimused nii teadmiste omandamiseks kui ka väärtuste

kujunemiseks. Vaieldav on kooli keskkonna rolli olulisus väärtuste kujundamisel keelekümbusklassis. Klassi keskkonna kujundab ja loob eelkõige õpetaja, juhindudes oma õpilaste vajadustest ja arengutasemest. Kuna I kooliastmes on õpilase põhiliseks viibimiskohaks tema klass, siis terve kooli keskkond selle puhul nii suurt rolli ei mängi. Uurimustöö kirjutaja nõustub Libliku poolt väljatooduga selles osas, et koolil on võimalus läbi erinevate ürituste tuua õpilaseni erinevaid kultuure ja nende traditsioone, austamaks mitmekultuurilist ühiskonda (Liblik 2016: 121). Antud tulemustest võib järeldada, et kooli keskkond aitab küll kaasa väärtuste kujundamisele keelekümbusklassides, kuid suur roll on selles ka klassiõpetajal ning seda eriti I kooliastmes.

„Milline on õpetaja roll väärtuskasvatajana õppekasvatustöö läbiviimisel keelekümbusklassides?“

Õpetajate intervjuude vastuste põhjal võib arutleda, et kõik õpetajad olid ühel arusaamal, et õpetaja roll keelekümbusklassides on olla eeskujuks oma õpilastele. Kuna lapsed jälgendavad täiskasvanute käitumist, siis õpetaja oma oleku, arvamuste ja suhtlemisviisidega kujundab õpilastes arusaamu ja väärtusi teda ümbritsevast keskkonnast ja ühiskonnast. Keelekandjana näitab õpetaja samuti eeskujuna ja julgustab lapsi keelt kasutama. Kui õpetaja kasutab näiteks kolleegidega suheldes eesti keelt, siis läbi selle ta näitab õpilastele keele olulisust ning selle praktiseerimis võimalusi. Nii Dale, Es kui ka Tanner väärtustavad keelekümbusklassiõpetaja puhul taktitundelisust õpilaste emakeele või teiste põhikeelte suhtes, samuti ka teiste kultuuride suhtes (Dale, Es, Tanner 2011: 98). Antud tulemustest võib järeldada, et õpetaja roll väärtuskasvatajana õppekasvatustöö läbiviimisel on olla eeskujuks oma õpilastele.

Antud uurimusküsimuste tulemustest võib järeldada, et keelekümbusklasside õpetajatel on olemas teadmised, meetodid ja võimalused väärtuspädevuste kujundamiseks ja toetamiseks I kooliastmes. Nii koolide dokumentatsioonis kui ka õpetajate intervjuude tulemustest selgus, et kooli poolt on väärtused selgesti sõnastatud ning on kooskõlas põhikooli riikliku õppekavaga. Kuna efektiivseimate meetoditena toodi välja tegevused, kus õpilane saab kaasa rääkida, arutleda ja ise järeldusteni jõuda, siis on hea meel tõdeda, et neid meetodeid ka kasutatakse. Lisaks kasutatakse keelekümbusklassides I kooliastmes väärtuspädevuste kujundamisel laialdaselt ilukirjandust. Samuti on õpetajatel olemas väärtuste kujundamiseks kõik võimalused, näiteks väljasõidud, ühisüritused ning samuti erinevad õppetegevused, kuhu on võimalik lõimida väärtuskasvatusega

seotud eesmärged. Keelekümblusklassis I kooliastmes kujundab siiski õpetaja õpikeskkonna ning koolil on seejuures väiksem roll. Peale selle, et õpetajal on suur roll keskkonna kujutamisel, on ta ka õpilastele eeskuj, seda nii oma keelekasutuse, käitumise kui ka väärtuste poolest. Seega võib öelda, et õpetajatel on olemas mitmeid erinevaid võimalusi väärtuspädevuste kujutamiseks ja toetamiseks I kooliastme keelekümblusklassides.

Uurimisküsimuste tulemustest võib järeldada, et:

- koolis edendatakse riikliku õppekavaga kooskõlas olevaid väärtusi ning kool leiab väärtuste edendamiseks võimalusi nii ürituste näol kui ka õpilase kultuurist tulenevate eripärade toetamisega;
- õpetajad näevad efektiivsemate õppetegevustena tegevusi, kus õpilane saab ise arvamust avaldada, aktiivselt kaasa mõelda ja kuulata ka kaaslaste mõtteid;
- väärtuspädevuste kujutamiseks keelekümblusklassides kasutatakse õpetajate poolt meetoditena vestlusi, grupitöid, rollimänge ja aktiivõpe;
- kooli keskkond aitab küll kaasa väärtuste kujutamisele keelekümblusklassides, kuid suur roll on selles ka klassiõpetajal ning seda eriti I kooliastmes.
- õpetaja roll väärtuskasvatajana õppekasvatustöö läbiviimisel keelekümblusklassides on olla eeskujuks oma õpilastele.

KOKKUVÕTE

Magistritöö „Väärtuskasvatus I kooliastme keelekümbusklassides“ eesmärgiks oli välja selgitada keelekümbusklasside õpetajate võimalused väärtuspädevuste kujundamiseks ja toetamiseks I kooliastmes, toetudes kooli dokumentide analüüsile ja õpetajatega läbiviidud intervjuude tulemustele.

Uurimisprobleemiks on välja selgitada, kuidas edendatakse I kooliastme keelekümbusklassides väärtuskasvatust ja milliseid meetodeid ja põhimõtteid kasutatakse. Kuna keelekümbusklassides on suur rõhk keele õppimisel, siis kuidas suudetakse edasi anda väärtuskasvatusega seotud aspekte või on kogu tähelepanu keele ja teadmiste omandamisel.

Esimeses teoreetilises osas keskendutakse väärtuskasvatusega seotud mõistete selgitamisele, tuuakse välja väärtuste liigid ja väärtuskasvatuse meetodid. Räägitakse väärtuskasvatusest koolis ja väärtuste kujundamisest I kooliastme keelekümbusklassides ning õpetajast kui väärtuste kujundajast. Mõistele „väärtus“ puudub ühtne definitsioon, sest iga autor kirjeldab antud mõistet erinevalt. Võib väita, et väärtuseid saab nimetada kui üleüldiseid norme ja uskumusi, mille poole püüeldakse ja mis pakuvad inimesele turvatunnet. Väärtused väljenduvad iga inimese eesmärkides, tegudes ja uskumustes. Meetodid annavad õpilasele võimaluse saada aru oma väärtushinnangutest, samuti mõista teiste väärtusi, neid omavahel võrrelda ja teha selle põhjal õigeid väärtusotsuseid. Kooli roll väärtuskasvatuses on oluline, sest kui me kaotaks ära väärtuste edasiandmise koolis, poleks haridus enam nii terviklik. Paratamatult annab kool koos teadmistega kaasa väärtusi ning kujundab ja kasvatab õpilast läbi erinevate tegevuste. Väärtuste arendamine läbi erinevate meetodite aitab lapsel juba I kooliastmes omandada erinevad sotsiaalsed oskused ning harjumused, et muutuv maailmas edukalt toime tulla. Õpetajal on väärtuste edasiandmisel väga tähtis roll, seda eelkõige läbi erinevate tunnitegevuste ja edasiantavate teadmiste. Õpilane saab seeläbi väärtusi omaks võtta ja mõista, mis on õige ja mis on vale. Väärtusi edasi andes ei tohiks ära unustada õpilase „mina“. Õpetaja on õpilase suunaja teel oma väärtuste juurde, jälgides ka seda, et laps säilitaks oma rõõmu ja teotahte.

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimisviisi. Uurimuse läbiviimiseks analüüsiti koolide dokumentatsioone (arengukava, õppekava, kodukord) ja viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud õpetajatega. Uurimuses osalesid viie X maakonna koolide üheksa

keelekümbklusklasside õpetajat ning samuti uuriti ja analüüsiti viie sama maakonna koolide dokumentatsioone. Tulemused saadi koolide dokumentatsiooni ja õpetajatega läbiviidud poolstruktureeritud intervjuude analüüsimisel.

Uurimustöö tulemusena selgus, et koolis edendatakse Riikliku Õppekavaga kooskõlas olevaid väärtusi ning kool leiab väärtuste edendamiseks võimalusi nii ürituste kui ka õpilase kultuurist tulenevate eripärade toetamise teel. Efektiivsemad õppetegevused väärtuspädevuste kujutamisel olid õpetajate arvates tegevused, kus õpilane saab ise arvamust avaldada, aktiivselt kaasa mõelda ja kuulata kaaslaste mõtteid. Väärtuspädevuste kujutamisel keelekümbklusklassides kasutatakse meetoditena õpetajate poolt vestlusi, grupitöid, rollimänge ja aktiivõpet. Koolikeskkond aitab kaasa väärtuste kujutamisele keelekümbklusklassides, tuues õpilasteni erinevaid üritusi ja väljasõite, kus laps saab tutvuda erinevate traditsioonide ja kultuuride eripäradega. Kaasa aitavad keelekümbkluses „rääkivad seinad“, mis loovad turvalise õpikeskkonna, kus laps julgeb ennast väljendada. Õpetaja roll väärtuskasvatjana õppekasvatustöö läbiviimisel on olla eeskujuks oma õpilastele.

Uurimustöö tulemusena leiti, et keelekümbklusklasside õpetajatel on olemas teadmised, meetodid ja võimalused väärtuspädevuste kujundamiseks ja toetamiseks I kooliastme keelekümbklusklassides. Kool jälgib väärtuste kujundamisel Põhikooli Riikliku Õppekava. Efektiivseimate meetoditena toodi välja tegevused, kus õpilane saab kaasa rääkida, arutleda ja ise järeldusteni jõuda, samuti ka ilukirjanduse kasutamise väärtuspädevuste kujutamisel. Lisaks võimaldab kool korraldada väljasõite ning ühisüritusi, kuhu on võimalik lõimida väärtuskasvatusega seotud eesmärgid. Nii kool kui ka õpetajad osalevad keskkonna kujutamisel. Lisaks on õpetaja ka eeskuju, seda nii oma keelekasutuse, käitumise kui ka väärtuste poolest.

Magistritöö eesmärk saavutati ning püstitatud uurimusküsimustele leiti vastused. Töö autor mõistab, et antud tulemused põhinesid viie X maakonna kooli näitel ning saadud tulemusi ei saa üldistada. Tulevikus loob uurimustöö võimaluse viia läbi laiemat uuringut, kaasates rohkem koole ja õpetajaid.

RESÜMEE

The aim of the master's thesis "Value education in immersion classes of the 1st school grade" was to find out the possibilities of teachers of immersion classes to develop and support value competencies in the 1st grade of school. Analysis is based on the school documents and the results of interviews with teachers.

The issue of the research is to find out how value education is promoted in 1st grade immersion classes and what methods and principles are used. As there is a strong emphasis on language learning in immersion, it is important to find out, how can aspects related to value education be passed on.

A qualitative research method was used to conduct the study. To conduct the research, school documentation (development plan, curriculum, rules of procedure) was analyzed and semi-structured interviews with teachers were conducted. Teachers from nine immersion classes in schools in five X counties participated in the study. Also the documentation of five schools in the same county was also examined and analyzed. The results were obtained through analysis of school documentation and semi-structured interviews with teachers.

As a result of the research, it was found that immersion class teachers have the knowledge, methods and opportunities to develop and support value competencies in 1st grade immersion classes. The school monitors the National Curriculum of the Basic School when developing values. The most effective methods were activities where the student can have a say, discuss and reach conclusions, as well as the use of fiction in developing value competencies. In addition, the school allows to organize field trips and joint events, where it is possible to integrate values related to value education. Both the school and the teachers play a great role in shaping the environment. In addition, the teacher is a role model, both in terms of language use, behavior and values.

The aim of the master's thesis was achieved and the research questions were answered. The author of the paper understands that these results were based on the example of five schools in X counties and the obtained results cannot be generalized. In the future, the research will provide an opportunity for more extensive research, involving more schools and teachers.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Asser, H. 2018. Minu keelekümbelse lugu. *Sadakond Lugu keelekümbelsest*. Kuma Print
- Blackburn, S. 2002. Oxfordi filosoofialeksikon. Tallinn. Vagabund
- Branscombe, N. A., Burcham, J. G., Castle, K., Surbeck, E., Dorsey, A. G., Taylor, J. B. 2014. Early Childhood Curriculum: A Constructivist Perspective. New York, London: Routledge
- Dale, L., Es, d.v.W., Tanner, R. 2011. Lak-õppest õpetajale. Tartu: Atlex OÜ
- Eyer, L. , Eyer, R. 2014. Kuidas oma lastele väärtusi õpetada. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.
- Flick, U. (2006). Introduction to qualitative research. London: Sage, 245-246 Laherand 2008: 258 kaudu
- Gau, L-S. 2007. Examining the Values Associated with Spectator Sports and the Relationships Between the Values and Sport Spectator Behavior. International Journal of Sport Management Recreation & Tourism.
- Haydon, H. 2006. Values in Education. New York: Continuum
- Heidmets, M. 2017. Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmine. Analüütiline ülevaade. https://www.hm.ee/sites/default/files/opikasisitus_kirjanduse_ulevaade_tlu.pdf (viimati vaadatud 12.03.2021)
- Huitt, W. 2004. Values. Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/values.html> Accessed March 19 , 2021.
- Kraav, I. 1998. Väärtused erinevate põlvkondade elus. Väärtuskasvatus. Artiklite kogumik. Tartu. As Vali trükikoda
- Kraav, I. 2013. Õpetaja väärtuskasvatajana. *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus*. Tartu. AS Pakett trükikoda.
- Krips, H. 2005. Suhtlemisostkustest õpetamisel ja juhtimisel. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Krips, H. 2011. Konfliktidest ja suhtlemisostkustest õpetamisel ning juhtimisel. Tartu. AS Atlex.

- Krull, E. 2018. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Laanemets, A. 2009. Pärnu Sütevaka Gümnaasiumi kogemus. *Valikud ja võimalused 21.sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu. AS Pakett trükikoda.
- Laherand, M – L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk
- Leuhin, I. , Kärberg, A. 2005. Aktiivõppe meetodite kasutamine – noore õpetaja edu võti. Haridus: 3 <https://haridus.opleht.ee/Arhiiv/032005/lugu7.pdf> (viimati vaadatud 13.03.2021)
- Liblik, P. 2016. Keelekümblus on huvitav, avatud ja motiveeriv ning pakub pingutust. *Mitmekeelne õppekeskkond –võimaluste paljus*. Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.innove.ee/wpcontent/uploads/2020/04/2016Mitmekeelne%C3%B5ppekeskkond-%E2%80%93v%C3%B5imaluste-paljus.-17-aastatkeelek%C3%BCmblust.pdf> (viimati vaadatud 25.03.2021)
- Mitt, M. 2012. Väärtuskasvatus Tarkuste Hoidise abil. Eesti rahvuspärimusel põhinev metoodika lasteaedadele ja algkoolidele. Elamuskoolitus OÜ.
- Müürsepp, M. 2010. Väärtuste kujunamine keele ja kõne õpetamise ja lastekirjanduse kaudu. *Väärtused koolieelses eas.Väärtuskasvatus lasteaias*. Tartu: AS Pakett
- Niemi, H. 2009. Õpetajate väärtuste kandja ja vahendaja. *Valikud ja võimalused 21.sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu. AS Pakett trükikoda.
- Norit, L. 2014. Keelekümblusprogramm koolis. *Tarkus tuleb tasapisi. Valik aktiivõppe strateegiaid lasteaias ja koolis*. Tartu: AS Atlex
- Pilli, E. , Maandi, E. 1998. Eesti noorte eetilistest väärtustest. *Väärtuskasvatus. Artiklite kogumik*. Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr.6. AS Vali trükikoda.
- Prentice, D. A. 2000. Encyclopedia of Psychology. Volume 8 (153-156). Oxford University Press.
- Põhikooli riiklik õppekava 2021. <https://www.riigiteataja.ee/akt/103032021012?leiaKehtiv> (viimati vaadatud 10.03.2021)

Põhikooli riiklik õppekava Lisa 2. 2011.
<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1140/2201/8008/1m%20lisa2.pdf#> (viimati vaadatud 12.03.2021)

Rokeach, M. 1973. The Nature of Human Values. New York. The Free Press.

SA Innove 2003. <https://www.innove.ee/oppevara-ja-metoodikad/keelekumblus/fakte-keelekumblusest/> (viimati vaadatud 23.04.2021)

Sarkomaa, S. 2009. Milliseid väärtusi kannab Soome kool? *Valikud ja võimalused 21.sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Scalfino, L. 2005. Engagement with Values: A Lens for Whole School Change. South Australia

Schihalejev, O. 2009. “Aktiivõpe väärtuskasvatuses?” *väärtuskasvatuse konverents “Õpilane – väärtuskasvatuse subjekt või objekt?”*. Tartu
<https://www.eetika.ee/sites/default/files/eetika/files/Aktiiv%20v%20a4%20rtuskasvatuses.%20V%20b5imalusi%20ja%20n%20a4iteid.pdf> (viimati vaadatud 13.03.2021)

Schihalejev, O. 2009. Ettekanne “Aktiivõpe väärtuskasvatuses?”. *Väärtuskasvatuse konverentsil „Õpilane – väärtuskasvatuse subjekt või objekt?”*. Tartu.
<https://www.eetika.ee/sites/default/files/eetikakeskus/files/aktiivpevrtuskasvatuses.vimalusijanineid.pdf> (viimati vaadatud 12.02.2021)

Schihalejev, O. 2011. Väärtuskasvatus õpetajakoolituses. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.

Schihalejev, O. 2012. Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas? Tartu. TÜ eetikakeskus. Eesti Keele Sihtasutus

Schwartz, S.H. 2012. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1)
<https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc> accessed March 12, 2021.

Schwartz, M. 2013. Iseloomukasvatus Ameerika Ühendriikides. *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Siivelt, P. 2009. Koolijuhi roll väärtuskasvatuses. *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Soll, M. 2016. Keelekümbluse sõbra veerg. Etnilise indentiteedi kujunemisest. *Mitmekeelne õppekeskkond –võimaluste paljus*. Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.innove.ee/wpcontent/uploads/2020/04/2016Mitmekeelne%C3%B5ppekeskkond-%E2%80%93v%C3%B5imaluste-paljus.-17-aastatkeelek%C3%BCmblust.pdf> (viimati vaadatud 25.03.2021)

Sutrop, M. 2008. Kool kui noorte väärtuste kujundaja. Postimees. <https://arvamus.postimees.ee/40019/margit-sutrop-kool-kui-noorte-vaartuste-kujundaja> (viimati vaadatud 19.03.2021)

Sutrop, M. 2009. Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. *Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Sutrop, M. 2013. Otsides väärtuspõhise kooli võit – Eesti kogemus. Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus. Tartu. AS Pakett trükikoda

Sutrop, M. 2017. Sissejuhatuseks. Hea kooli mudelist. *Hea kooli käsiraamat*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Säre, M. 1998. Õpetajakandidaatide väärtushinnangud. Tartu: TÜ Kirjastus

Tammiste, H. 2014. Tarkus tuleb tasapisi. Valik aktiivõppe strateegiaid lasteaia ja koolis. Tartu: AS Atlex

Utyupova, G. Ye., Baiseitova, Z.B. , Mukhamadiyeva A. A. 2016. Value Forming Education of Prospective Primary School Teachers in Kazakhstan and Germany. *International journal of environmental & science education*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1114603.pdf> accessed March 13, 2021.

Valk, P. 2009. Väärtuskasvatuse mudelit otsimas. *Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Vasama, J. 2013. Soome väärtuskasvatus – kodus, koolis ja ühiskonnas. *Väärtuspõhine kool. Eesti ja maailma kogemus*. Tartu. AS Pakett trükikoda.

Õunapuu, L. 2014. Kvalitatiine ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool

Ülavere, P., Veisson, M., Tammik, A. 2017. Väärtused ja väärtuskasvatus alushariduses. *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias*. Tartu: AS Atlex

LISAD

Lisa 1. Intervjuu õpetajaga

Kooli keskkond

1. Mida tähendavad teie jaoks mõisted „väärtuskasvatus“ ja „väärtuskasvatus koolis“?
2. Mis on Teie kooli missioon ja visioon? Kus ta kirjas on ? Millest räägib?
3. Milline on Teie roll väärtuskasvatuse edendajana kooli keskkonnas?
4. Milliseid väärtus põhimõtteid ja käitumishoiakuid Teie kooli keskkond kujundab?
5. Millistest väärtuskasvatus põhimõtetest Teie kool juhindub (nt üks õpetaja üks keel)?
6. Kuidas on teie kool taganud õpilaste kultuuri ja identideeti säilitamise keelekümbelus klassides?

Õpetaja kui väärtuste kandja

1. Mida tähedab teie jaoks mõisted „väärtushoiak“ ja „väärtushinnang“?
2. Milline on õpetaja roll väärtuste kujundajana keelekümbulusklassides?
3. Milliseid väärtushoiakuid ja väärtuste põhimõtteid kujundate oma tegevuses keelekümbulusõpetajana?
4. Kui oluliseks peate väärtuskasvatuse aspekte tunni kavadamisel (meetodid jne)?
5. Kuidas tunnete ennast väärtuskasvatuse põhimõtete edastajana ja mis valmistab teile raskusi?
6. Millised on efektiivsemad õppetegevused väärtushoiakute kujundamisel?
7. Kui eduka väärtuskasvatajana Te ennast tunnete? Mille põhjal te seda väidate?

Väärtuskasvatuse meetodid keelekümbuluses

1. Milliseid väärtuskasvatuse meetodeid teate?
2. Milliseid meetodeid ja võtteid kasutate tundides õpilaste väärtuste kujundamisel? (rääkige kasutatavatest meetoditest)
3. Millised meetodid on olnud hetkel kõige tõhusamad väärtuste kujundamisel?
4. Millised väärtuskasvatuse meetodeid kasutate oma töös kõige sagedamini? Miks?

Lisa 2. Kooli I dokumentide analüüs

Arengukavas on välja toodud, et kooli missiooniks kindlustab õpilasele võimalustest lähtudes turvalise ning kaasaegse õpi- ja kasvukeskkonna. Kujundab õpilasest avatud ühiskonda sulanduvat isiksut ja kodanikku, kes on avatud elukestvale õppimisele, kes on koostöövõimeline, algatusvõimeline ja edukas ning saavad iseseisvalt elus hakkama. Kooli visiooniks on olla ühiskonna uuendustele kiiresti reageeriv ja neid elluviiv kool, kus õpilastel on võimalik arendada oma huvisid ja võimeid, et kooli lõpetades olla edukas, algatusvõimeline ja iseseisev. Kooli põhiväärtustes on välja toodud, et kool väärtustab turvalise keskkonna loomist õpilasele ja töötajatele ning aitab õpilasel säilitada nende kultuurilist identiteeti mitmekultuurilises ühiskonnas ning olla tolerantne teiste traditsioonide suhtes.

Kooli õppekavas on välja toodud kooli väärtused, mis lähtuvad põhikooli riiklikus õppekavas § 2 lõikes 3 sätestatud üldinimlikest ja ühiskondlikest alusväärtustest, milleks on ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus. Oma tegevuses lähtuvad kõik töötajad nendest väärtustest. Õppekavas on ka välja toodud, et kool toetab õpilase sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist. Kooli õppekava läbinud õpilasel kujunevad põhilised väärtushoiakud ning õpilane mõistab oma tegude aluseks olevaid väärtushinnanguid ja tunneb vastutust tegude tagajärgede eest. On loodud alus enese määratlemisele eneseteadliku isiksusena, perekonna, rahvuse ja ühiskonna liikmena, kes suhtub sallivalt ja avatult maailma ja inimeste mitmekesisusse. Koolis õpetatakse eesti keelt teise keelena ning vastavalt kooli põhimäärusele on õppekeeleks vene keel.

Õppekavas on ainekavana välja toodud eesti keel teise keelena ainekava, kus on välja toodud I kooliastme õppesisu. Punktina 2 on välja toodud, et väärtus ja kõlblus (sallivus, teistega arvestamine, koostegemise reeglite järgimine – sotsiaalne ja vaimne turvaline keskkond ja igapäevane vastutus selles, kodukoha kultuuride väärtustamine, enda ja teiste kultuuride tundmine ja väärtustamine, teiste kultuuride väärtustamine ja tundmine) on lõiminguks kogu esimese kooliastme õppesisudega.

Kodukorras tuuakse esimesena välja, et kodukord on õpilastele ja koolitöötajatele täitmiseks kohustuslik. Nõuded õpilase käitumisele põhikoolis on välja toodud, et õpilane peab lugu oma käitumisega klassist ja koolist, on viisakas, täidab lubadusi, ei naeruväärista kedagi, ei kiusa ega narri. Õpilane tunneb rõõmu liikumisest, loovast eneseväljendusest ja tegevusest, hoiab puhtust ja korda. Õpilane järgib kõlbelisi tõekspidamisi ning häid käitumistavasid.

Lisa 3. Kooli II dokumentide analüüs

Arengukavas on välja toodud kooli missioon ja visioon. Kooli missiooniks on koolipersonal, lastevanemad ja õpilased teevad koostööd selle nimel, et iga õpilane saaks võimetekohaselt areneda elus toimetulevaks kodanikuks, kes hoolib iseendast, kaasinimestest ja keskkonnast ning vastutab oma tegude eest. Visiooniks on olla professionaalse töötajaskonna ja hea mainega õppeasutus, kus on loodud mitte-eesti emakeelega õppijate vajadusele vastav õpikeskkond, mis soodustab õpilaste individuaalset arengut ning eluks vajalike teadmiste, oskuste ja väärtushinnangute kujunemist. Kool on jätkusuutlik, uuendusmeelne, turvaline ja keskkonnasõbralik.

Kooli põhiväärtustes on välja toodud, et väärtustatakse kooli ja kodu sünergia ning lapse arenguks tingimuste loomist. Kooli peaesmärgiks on mitmekülgselt haritud ja üldinimlikke väärtusi kandva isiksuse kujudamine.

Kooli õppekavas on kirjas, et koolil on nii hariv kui ka kasvatav ülesanne. Kool aitab kaasa põhikooli õpilaste kasvamisele loovateks, mitmekülgseteks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus. Koolis toimub järjepidev koostöö selle nimel, et iga õpilane saaks võimetekohaselt areneda elus toimetulevaks kodanikuks, kes hoolib iseendast, kaasinimestest ja kogukonnast ning vastutab oma tegude eest. Samuti on välja toodud, et õppetegevust kavandades lähtutakse põhikooli riiklikus õppekavas § 2 sõnastatud alusväärtustest (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, austus emakeele ja kultuuri vastu, kultuuriline mitmekesisus, sallivus). Koolis käsitletakse läbivate teemade hulgas ka väärtust ja kõlblust.

Lisa 4. Kooli III dokumentide analüüs

Arengukavas on välja toodud kooli missioon ja visioon. Kooli missiooniks on mitmekülgsed võimalusi pakkudes, märgates ja hoolides, usaldades ja vastutust jagades kõigi õpilaste arengut toetava turvalise õpikeskkonna loomine eluks vajalike teadmiste ja oskuste tagamiseks ning hoiakute kujundamiseks, sõltumata õppija võimekusest, ealistest iseärasustest, kodustest tingimustest, füsioloogilistest eeldustest ja tervislikust seisundist. Kooli visiooniks koostöös arenev, ettevõtlik, looduskeskkonda väärtustav ja kaasaegset koolikeskkonda pakkuv uuendusmeelne ja mitmekeelne kool: kus õpilastele ja õpetajatele on loodud kaasaja nõuetele vastav õpi- ja töökeskkond; kus arvestatakse õppija individuaalsete võimete, huvide, isikupära ja erivajadustega; kus keelekümbel on lõimitud aine- ja keeleõppe rakendamisega kaasa aidanud sellele, et põhikooli lõpetajatel on mitmekeelsete iseseisvate õppijatena avarad võimalused edasistes õpingutes ja tööturul ning nad väärtustavad oma etnilist identiteeti ja emakeelt; kus valitsevad õppimist ja õpetamist ning koostööd soodustavad avatud suhted ning kaasav juhtimiskultuur. Kool annab omapoolt panuse, et õpilased oleks inimesed, kes tähtsustavad üldinimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu ees, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).

Põhiväärtusteks on koolis usaldusväarsus, ettevõtlikus, koostöö, ratsionaalsus, tervise- ja keskkonnateadlikus. Arengukavas on ka väljatoodud, et kool on avatud kogukonnale, mis põhineb ühistele väärtustele.

Õppekavas on välja toodud, et kool kujundab väärtushoiakuid ja –hinnaguid, mis on õpilase isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks. Uue põlvkonna sotsialiseerumine rajaneb eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ühiseväärtuste ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste omaksvõtul. Kooli õppekavas oluliseks peetud väärtused tulenevad „Eesti Vabariigi põhiseaduses”, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. Alusväärtustena tähtsustatakse üldinimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus

emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus). Õppekavas on välja toodud, et tegeletakse ka õpetajate nõustamisega. Nõustamine aitab õpetajal ära tunda oma saavutusi, isiklike tugevaid külgi ning potentsiaali, toetab neid oma võimete ja oskuste arendamisel nii, et nad suudaksid elus edasi liikuda omaenda valikute, eesmärkide ja väärtushinnangute mõjul.

Kodukorras on välja toodud, et õpilane on viisakas ja heatahtlik teiste vastu, täidab oma lubadusi ja kohustusi ning peab lugu oma koolist ja klassikaaslastest. Samuti on õpilane koostöövalmis ja peab lugu tunnis nii kaasõpilasest kui õpetajatest. Vahetunnis peab õpilane lugu endast ja teistest, et kõigil oleks vahetunnis hea olla. Õpilasel on õigus avaldada oma arvamust ja teha ettepanekuid koolielu korraldamiseks, kaitsta ennast kiusajate eest ning samas ei osale ise kiusamises ega ei tolereeri sellega seonduvat käitumist.

Lisa 5. Kooli IV dokumentide analüüs

Arengukavas on välja toodud kooli missioon ja visioon. Kooli missioon on tagada iga õpilase areng lähtuvalt tema individuaalsetest võimetest ja oskustest. Visiooniks on olla õppeasutus, kus on loodud tingimused kvaliteetse põhihariduse saamiseks erineva emakeelega õpilastele. Kooli väärtusteks on usaldusväärsus - tehakse oma tööd pühendumuse ja vastutustundega. Ollakse ausad iseenda ja teiste vastu; koostöö - ollakse koostööle avatud. Austatakse oma partnereid ning nende seisukohti; loovus - hinnatakse neid, kes otsivad uusi ideid. Arendatakse loovust iseendas, et luua uudseid lahendusi; ratsionaalsus - otsitakse varasemast tõhusamaid lahendusi, mis tagaksid eesmärgi saavutamise võimalikult säästval viisil.

Kooli õppekavas on välja toodud samuti kooli visioon ning kooli väärtused, mis olid olemas kooli arengukavas. Samuti on välja toodud, et kõik kooli töötajad lähtuvad oma tegevuses üldinimlikest ja ühiskondlikest alusväärtustest, milleks on ausus, hoolivus, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu, vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus. Koolis kujundatakse väärtushoiakuid, mis on õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks. Õppe- ja kasvatusesmärkides on öeldud, et teadmiste, väärtushinnangute ja praktiliste oskuste omandamine ning arendamine toimub kogu kooli õppe- ja kasvatusprotsessi, kodu ja kooli koostöö tulemusena. Kool toetavad iga õpilase vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut ning loob tingimused õpilase võimete arenguks, eneseteostuseks ja teaduspõhise maailmapildi kujunemiseks. Läbivate teemade ja lõimingu all on välja toodud, et lõimingu mõte avaldub selles, et ühel või teisel moel seostatakse eraldiseisvaid õpetatavaid teadmisi ja oskusi, asetades need reaalse elu konteksti ning aidates õpilastel neid mõtestada ning seostada üheks tervikuks. Läbiv teema „Kultuuriline identiteet“ all on välja toodud, et I kooliastmes on oluline pakkuda õpilasele võimalust osaleda oma kultuurikeskkonna tavades ja kogeda sellega seonduvaid emotsioone. Õpilasel aidatakse jõuda mõistmiseni, et teatud tavad ja kombed on omased teatud kultuurile. Õppe ja kasvatuses kujundatakse meie kultuuriruumis üldiselt tunnustatud käitumisharjumusi, toetatakse uudishimu uue ja erineva suhtes ning positiivset suhtumist sellesse. Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ on välja toodud, et I kooliastmes pannakse rõhk tervislike ja ohutute käitumisviiside kujundamisele. Õppija

omandab eakohased teadmised ja oskused seonduvalt tervise füüsilise, vaimse, emotsionaalse kui sotsiaalse tervise aspektiga ning kujuneb tervist väärtustav hoiak. Läbiva teema „Väärtus ja kõlblus“ on läbiva teema käsitlemisel I kooliastmes on rõhk iseenda tundma õppimisel, heade kommete omandamisel ja sellise klassikollektiivi kujundamisel, kus peetakse oluliseks õiglust, ausust, hoolivust, sallivust, inimväärikust, lugupidamist enda ja teiste vastu, lubaduste pidamist ning demokraatlikku osalemist ja rahvuslikkust. Õppemeetoditest on esikohal töö jutustustega, rollimängud, arutelud ja õpetaja selgitused, mille vältel õpitakse oma kogemusi teadvustama ning oma tegutsemist jälgima ja reflekteerima.

Lisa 6. Kooli V dokumentide analüüs

Arengukavas on välja toodud, et koolis on loodud keelekümblusmetoodikast lähtuvalt õpilastele tingimused, et nad tuleksid toime Eesti ühiskonnas ja muutavas maailmas: omandaksid eesti keele hea funktsionaalse oskuse (kuuldust arusaamisel, rääkimisel, lugemisel ja kirjutamisel), valdaksid vene keelt eakohasel tasemel (kuuldust arusaamisel, rääkimisel, lugemisel ja kirjutamisel), jõuaksid ea- ja võimetekohaselt edasi muudes õppeainetes, näiteks matemaatikas, mõistaksid ning väärtustaksid eesti ja vene ning teiste rahvuste kultuuri, omandaksid kolmanda keele funktsionaalse oskuse. Kool peab oluliseks kontakti õpitavate keeltega, et seeläbi õpilased mõistaksid ning väärtustaksid eesti, vene ja kolmanda ja neljanda õpitava keelega seotud kultuure. Keelekümblus õppekeskkond toetab õpilase arenemist iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks. Kooli visiooniks on olla edukas, innovatiivne, kaasaegselt sisustatud turvaline kool, mis annab lõpetajale väga hea põhi- ja/või gümnaasiumihariduse ning valmisoleku elukestvaks õppeks. Kool on keelekümblusmetoodika kõrgetasemeline rakendaja Eestis. Misiooniks on kvaliteetse põhihariduse omandamise võimaldamine keelekümblusmetoodika alusel muukeelsetest perekondadest lastele nende edukaks toimetulekuks ühiskonnas.

Õppekavas on välja toodud kooli väärtused, milles tuuakse välja, et kooli õppe- ja kasvatustöökava on üleehitatud õpilaskeskselt, sest kõige väärtuslikuma on kooli tulev ja seal õppiv õpilane. Samuti on välja toodud, et õpetaja juhib oskuste ja vilumuste omandamist ja suunab õpilase arengut ning see toimub õpetamise käigus. Kooli kujundab õpilastest isikud, kes peavad lugu enesest, perekonnast, kodust ja teistest; armastab isamaad, on oma kooli, kodulinna ja kodumaa väarikas esindaja; järgib õigusnorme ja demokraatia põhimõtteid; järgib seadusi; lähtub üldinimlikest kõlbelistest arusaamadest, hindab ilu ja headust, suhtub austavalt teda ümbritsevatesse inimestesse, ei piira kellegi vabadust ja väarikust; hindab tervislikke eluviise, arendab oma vaimu ja keha; hoidub igasugusest vägivallast; hoiab loodust ja tegutseb keskkonnasäästlikult. . Esikohal on kasvatus sallivuse põhimõtetel. Õpetaja ei tohi vastandada ennast muukeelsete õpilaste lähtekultuurile (teie – meie). Selleks, et luua silda muukeelsete õpilaste kodu ja kooli kultuuri vahel, lähtub õpetaja mitte eelarvamuslikest kultuuristereotüüpidest vaid õpilase enesemääratlusest. Antud kooli õppekava aluseks on riiklik õppekava, Eesti Vabariigi Põhiseadus, Põhikooli- ja gümnaasiumi seadus ja keelekümblusklassi tulev lapsoma teadmiste ja kogemustega.

Üldpädevuste all on välja toodud Kultuuri- ja väärtuspädevused, kus on välja toodud, et koolis toimuvad traditsioonilised üritused, mis väärtustavad ja avavad õpilase mõttemaailma eesti kultuuri, õpilaste rahvuskultuuri ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandile. Läbivate teemad on koolil samad, mis riiklikus õppekavas.

Kodukorras on välja toodud, et õpilane käitub viisakalt nii tunnis kui ka vahetundides. Samuti peab kinni kokkulepetest ja tähtaegadest ning kannab vastutust oma valikute, tegevuste ja kohustuste ees. Peab lugu puhtusest ning suhtub hoolivalt kooli varasse, kasutades seda keskkonna säästlikult (vee, elektri ja paberi kasutamine). Õpilane ei kasuta füüsilist, vaimset ega verbaalset vägivalda ning mängi hasartmänge. Õpilane, õpetaja ja koolitöötaja austab kõiki üldiselt heakskiidetuid käitumistavasid ning esindab oma kooli väärilt.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maarja Murutalu

(sünnikuupäev: 10.12.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Väärtuskasvatus I kooliastme keelekümbelklassides“,

Mille juhendaja on Nelly Randver,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu alates **17.05.2021** kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, **17.05.2021**